

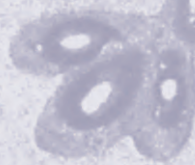
2022

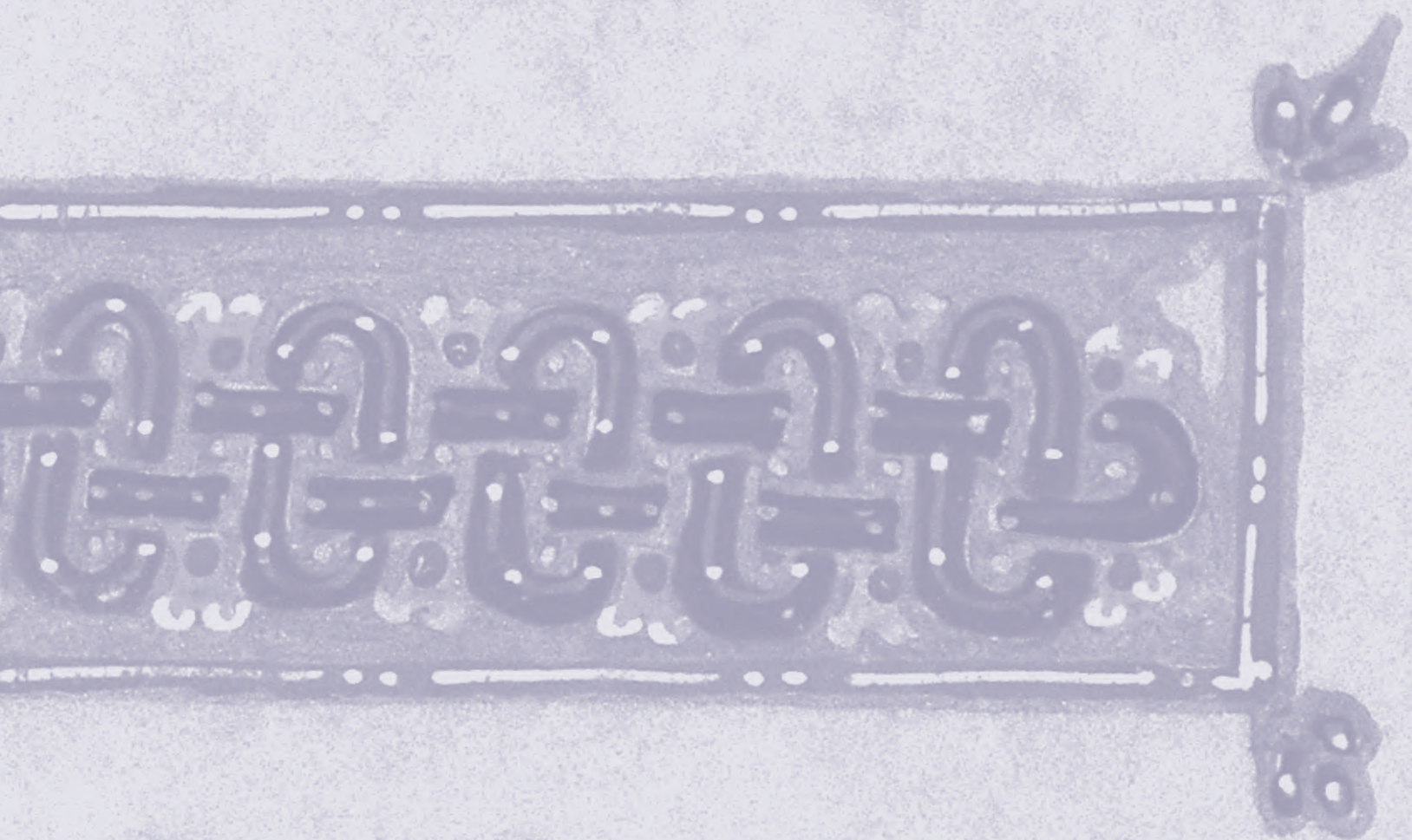
ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ • MUSEUM OF BYZANTINE CULTURE

Μουσείο, μνημείο, μνήμη.

Οι συλλογές του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού
και τα μνημεία της Θεσσαλονίκης

MUSEUM, MONUMENT, MEMORY.
THE COLLECTIONS OF THE MUSEUM OF BYZANTINE CULTURE
AND THE MONUMENTS OF THESSALONIKI

Το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού τιμήθηκε με το
Βραβείο Μουσείου του Συμβουλίου της Ευρώπης για το έτος 2005
The Museum of Byzantine Culture was awarded the
Council of Europe Museum Prize for the year 2005

Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού

Λεωφ. Στρατού 2, 546 40 Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2313 306 400
www.mbp.gr

Museum of Byzantine Culture

2, Stratou Ave., GR-546 40 Thessaloniki, Greece
Tel. +30 2313 306 400
www.mbp.gr

© 2021 Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού / Museum of Byzantine Culture
ISBN: 978-960-9669-11-5

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ 2022 DESK DIARY

Μουσείο, μνημείο, μνήμη.

Οι συλλογές του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού
και τα μνημεία της Θεσσαλονίκης

Museum, monument, memory.

*The collections of the Museum of Byzantine Culture
and the monuments of Thessaloniki*

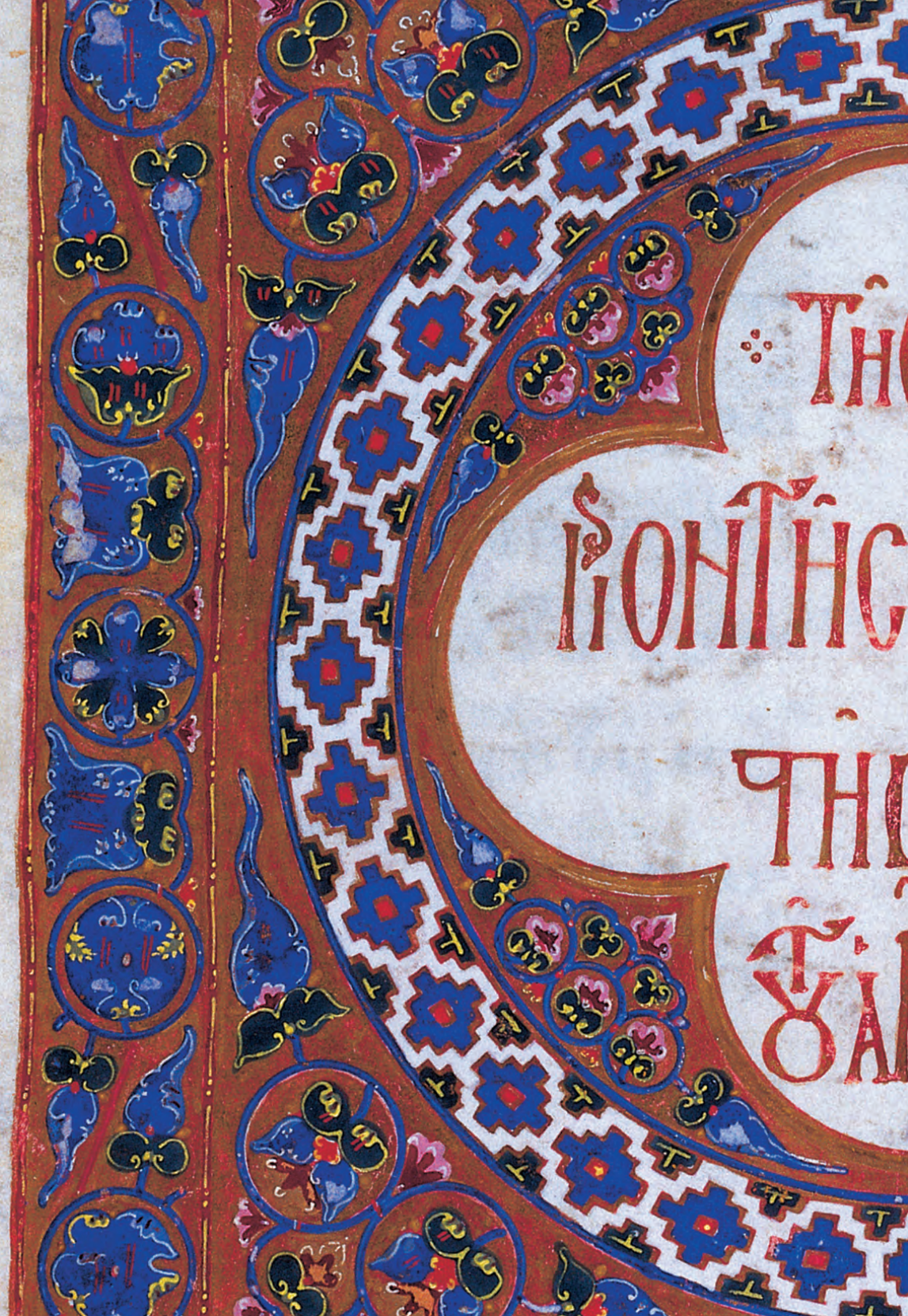

ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
MUSEUM OF BYZANTINE CULTURE

ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΦΙΛΩΝ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ASSOCIATION OF THE FRIENDS OF THE MUSEUM OF BYZANTINE CULTURE

Λεπτομέρεια από ορθογώνιο
επίτιτλο, πλούσια διακοσμημένο
με ανθοπέταλα, από πολυτελές
χειρόγραφο ευαγγέλιο με
περικοπές των τεσσάρων
ευαγγελίων (ευαγγελιστάριο),
τέλη 11ου-αρχές 12ου αι. Τα
νεότερα χρόνια φυλασσόταν στον
μεταβυζαντινό ναό του Αγίου
Αθανασίου, αίθουσα 4 «Από την
Εικονομαχία στη λάμψη των
Μακεδόνων και των Κομνηνών».

Detail from a rectangular headpiece, richly decorated with flower petals, from a splendid manuscript Lectionary, late 11th-early 12th c. In later times it was kept in the post-Byzantine church of Aghios Athanasios, Room 4 "From Iconoclasm to the Splendour of the Macedonian and Komnenian Dynasties".

The Museum of Byzantine Culture is a place of collective memory, a place where our Byzantine and post-Byzantine heritage is preserved, studied and communicated. The objects displayed in appropriately designed presentations in the eleven rooms of its permanent exhibition come mainly from Thessaloniki itself, from excavations in the city, from its open and closed archaeological sites, from the UNESCO monuments. It thus allows visitors to this open-air museum of a city, before or after their exploration of its streets and buildings, to delve into and understand the manifestations of its culture and its evolution from the 2nd through the 19th century.

The Museum of Byzantine Culture is an up-to-date European museum with an ear to the needs of society, accessible to all, anthropocentric, with a constantly renewed programme of temporary exhibitions and a variety of educational and recreational activities and events. Activities and events that invite the visitor to take part in cultural excursions in time and space, either within the Museum itself or, with the Museum as a starting-place, in the city, in the Hellenic world generally, and in today's broad European and international space, with the culture of Byzantium as focal and reference point.

This calendar presents an attractively displayed selection of cultural goods that are exhibited in the Museum or preserved in its collections, objects that through their own unique journeys in time and space compose and recompose the history of Thessaloniki and its important Byzantine and post-Byzantine monuments.

For the coming year, therefore, we wish you health, joy, creativity, and a pleasant journey through history.

Dr Agathoniki Tsilipakou
Director, Museum of Byzantine Culture

Το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού αποτελεί έναν χώρο συλλογικής μνήμης, διαφύλαξης, έρευνας, προβολής και ανάδειξης του βυζαντινού και μεταβυζαντινού πολιτισμού. Στις έντεκα αίθουσες της μόνιμης έκθεσής του παρουσιάζει με τον πλέον δόκιμο και σύγχρονο μουσειολογικά τρόπο αντικείμενα που προέρχονται κυρίως από την ίδια τη Θεσσαλονίκη, από τις ανασκαφές της πόλης, τους επισκέψιμους ή μη αρχαιολογικούς χώρους της, τα μνημεία της UNESCO. Δίνει έτσι τη δυνατότητα στον επισκέπτη της πόλης, πριν ή μετά τον περίπατό του στο ανοικτό Μουσείο που είναι η Θεσσαλονίκη, να εμβαθύνει και να κατανοήσει τις εκφάνσεις του πολιτισμού της και των μεταλλάξεών της από τον 2ο έως και τον 19ο αι.

Το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού αποτελεί ένα σύγχρονο ευρωπαϊκό μουσείο που αφουγκράζεται τις ανάγκες της κοινωνίας, προσβάσιμο σε όλους, ανθρωποκεντρικό με ανανεωμένο διαρκώς πρόγραμμα περιοδικών εκθέσεων και ποικίλες δράσεις εκπαιδευτικού και ψυχαγωγικού χαρακτήρα. Βιώνοντας ο επισκέπτης τις δράσεις του Μουσείου καλείται να συμμετέχει σε πολιτιστικές διαδρομές στον χώρο και τον χρόνο μέσα στο Μουσείο αλλά και έξω από αυτό, με αφετηρία το Μουσείο, στην πόλη αλλά και γενικότερα στον ελλαδικό και τον σημερινό διευρυμένο ευρωπαϊκό και διεθνή χώρο, με κοινό σημείο αναφοράς τον βυζαντινό πολιτισμό.

Στο ανά χείρας ημερολόγιο παρουσιάζονται με ελκυστικό τρόπο επιλεγμένα πολιτιστικά αγαθά που εκτίθενται ή φυλάσσονται στις συλλογές του Μουσείου, τα οποία μέσα από τα δικά τους μοναδικά ταξίδια στον χώρο και στον χρόνο συνθέτουν και ανασυνθέτουν την ιστορία της Θεσσαλονίκης και των σημαντικών βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων της.

Καλό ταξίδι λοιπόν στην ιστορία με υγεία, χαρά και δημιουργία για την επερχόμενη νέα χρονιά.

*Δρ Αγαθονίκη Τσιλιπάκου
Διευθύντρια, Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού*

With this new edition of their annual album-calendar, the Friends of the Museum of Byzantine Culture continue a 23-year-old tradition in support and promotion of the Museum and its work.

The title of the 2022 album-calendar, *Museum, monument, memory. The collections of the Museum of Byzantine Culture and the monuments of Thessaloniki*, reflects its focus on the monuments of our city, which are illustrated by associated objects from the Museum's collections.

The comprehensive and well-documented text by MBC archaeologist Dr Antigoni Tzitzibassi deals with the role of the museum in the preservation of memory, as a agent which conserves, researches, communicates and exhibits our heritage. It also provides information about the history of the city and its – for the most part, religious – monuments from the Early Christian centuries to the recent past, and for many artefacts allows a glimpse of their origins and individual histories.

With the publication of this album-calendar we take the opportunity to wish you all a Happy New Year in peace, health and family contentment.

*The Board of Trustees
of the Friends of the Museum of Byzantine Culture*

Οι «Φίλοι του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού», συνεχίζοντας την παράδοση, εκδίδουν και εφέτος, για 23η χρονιά, το ετήσιο λεύκωμα-ημερολόγιο, στηρίζοντας το έργο του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού και συμβάλλοντας στην προβολή του.

Το λεύκωμα-ημερολόγιο για τον νέο χρόνο, το 2022, με τον τίτλο *«Μουσείο, μνημείο, μνήμη. Οι συλλογές του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού και τα μνημεία της Θεσσαλονίκης»*, είναι αφιερωμένο στα μνημεία της πόλης μας και εικονογραφείται με ποικίλα αντικείμενα από τις συλλογές του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού που σχετίζονται με αυτά.

Το περιεκτικό και επιστημονικά τεκμηριωμένο κείμενο της Δρ Αντιγόνης Τζίτζιμπάση, αρχαιολόγου του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού, αναφέρεται στον ρόλο του μουσείου ως φορέα διατήρησης της μνήμης, που συντηρεί, ερευνά, προβάλλει και εκθέτει την κληρονομιά μας. Μας παρέχει επίσης, πληροφορίες για την ιστορική διαδρομή της πόλης και για τα θρησκευτικά της κυρίως μνημεία –από τα παλαιοχριστιανικά έως τα νεότερα χρόνια– φωτίζοντας ταυτόχρονα, για αρκετά αντικείμενα, μικρές ιστορίες που σχετίζονται με την προέλευσή τους.

Με την ευκαιρία της έκδοσης του λευκώματος-ημερολογίου ευχόμαστε σε όλους Καλή Χρονιά, ειρήνη, υγεία και οικογενειακή ευτυχία.

Το Διοικητικό Συμβούλιο
των «Φίλων του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού»

Αμφίγλυφο τόξο με παγώνια και πλούσια ζωική και φυτική
διακόσμηση, ναός Αγίου Δημητρίου, 6ος αι., αίθουσα 1
«Ο παλαιοχριστιανικός ναός». Βρέθηκε το 1907 κατά τις επισκευές
γύρω από το μνημείο.

Double-sided arch with peacocks, richly ornamented with animal and vegetal decoration, Aghios Demetrios, c. 6th c., Room 1 "The Early Christian Church". Found in 1907 during repair work around the monument.

Μουσείο, μνημείο, μνήμη

Οι συλλογές του Μουσείου
Βυζαντινού Πολιτισμού
και τα μνημεία της Θεσσαλονίκης

ο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού - σύμφωνα και με τον ορισμό του ICOM - του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων, αποκτά, δέχεται, φυλάσσει, συντηρεί, καταγράφει, τεκμηριώνει, ερευνά, ερμηνεύει, εκθέτει και προβάλλει στο κοινό τις συλλογές του, με σκοπό τη μελέτη, την εκπαίδευση αλλά και την ψυχαγωγία.

Ακόμη, στους στόχους του μουσείου είναι να προσφέρει στον επισκέπτη μια διανοητική και συναισθηματική εμπειρία, τεκμηριωμένη επιστημονικά, με τα εκθέματά του να παραπέμπουν συχνά σε μνημεία, σε κτίσματα δηλαδή που κατασκευάστηκαν για να διατηρηθούν στη μνήμη των ανθρώπων.

Το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού ως επίσημα θεσπισμένος φορέας μνήμης, που εκθέτει τεκμήρια του ανθρώπινου πολιτισμού, αποτελεί επίσης τόπο πολιτισμικής μνήμης, συμβάλλοντας έτσι, μέσα από το πλαίσιο αφήγησης και ερμηνείας του παρελθόντος, στη διαδικασία γνωριμίας του επισκέπτη με τον βυζαντινό πολιτισμό και κατανόησης της πολιτισμικής του ταυτότητας.

Καθώς μεγάλο μέρος των συλλογών του μουσείου προέρχεται από τη Θεσσαλονίκη, οι μόνιμες και περιοδικές εκθέσεις του, τα εργαστήρια συντήρησης και τα εκπαιδευτικά του προγράμματα, βρίσκονται σε γόνιμο διάλογο, τόσο με τα σωζόμενα μνημεία της πόλης - πολλά από τα οποία είναι κηρυγμένα από την UNESCO ως μνημεία παγκόσμιας κληρονομιάς - όσο και με τις ανασκαφές της.

Αυτή η στενή σχέση του μουσείου με τα μνημεία της Θεσσαλονίκης εικονογραφείται στο ημερολόγιο με επιλεγμένα αντικείμενα από τις συλλογές του που συνδέονται με μνημεία της πόλης, και είτε εκτίθενται στη μόνιμη έκθεσή του είτε φυλάσσονται για τις επόμενες γενιές στις οργανωμένες αρχαιολογικές αποθήκες του.

Το ταξίδι μας - με οδηγό κυρίως τα θρησκευτικά μνημεία της πόλης - ξεκινά την παλαιοχριστιανική εποχή (4ος-7ος αι.) και φτάνει ως τους νεότερους χρόνους (19ος-20ος αι.), στη βυζαντινή κληρονομιά που επιβιώνει αν και η αυτοκρατορία έχει πλέον καταλυθεί, στην εποχή που εύγλωττα έχει χαρακτηριστεί ως το «Βυζάντιο μετά το Βυζάντιο».

Με την ανακήρυξη του χριστιανισμού ως επίσημης θρησκείας της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, από τον Θεοδόσιο Α΄ (347-395), ο χριστιανισμός αρχίζει να εξαπλώνεται. Οι εκκλησιαστικές διοικητικές δομές δείχνουν τη σταδιακή εδραίωσή του, που πραγματοποιείται με πιο αργούς ρυθμούς στις απομακρυσμένες, και ευάλωτες σε εχθρικές επιδρομές, περιοχές της αυτοκρατορίας, και πιο συγκροτημένα στα αστικά κέντρα, όπως στη Θεσσαλονίκη και στις παράλιες περιοχές της Μεσογείου.

Η διαδικασία εκχριστιανισμού της Θεσσαλονίκης φαίνεται πως ολοκληρώνεται στον 6ο αι. και αποτυπώνεται και στα μνημεία της. Ο κεντρικός αστικός πυρήνας της παλαιοχριστιανικής πόλης διατηρεί αρκετές από τις υποδομές των προηγούμενων ρωμαϊκών χρόνων. Η Αγορά, το πολιτικό-διοικητικό κέντρο της πόλης, σταδιακά όμως, χάνει τη σπουδαιότητά της, καθώς έχουν αλλάξει οι πολιτικοί θεσμοί με τη μείωση της συμμετοχής των πολιτών. Οι διοικητικές λειτουργίες της μεταφέρονται σταδιακά, από τον 4ο αι., στο γαλεριανό ανακτορικό συγκρότημα ενώ μετά τον 5ο - 6ο αι., η ρωμαϊκή Αγορά μετατρέπεται σε χώρο βιοτεχνικό και εργαστηρίων.

Από τον 5ο αι. με την προστασία πλέον της επίσημης εξουσίας αρχίζουν να ανεγείρονται στην πόλη νέοι μεγάλοι ναοί, συνήθως επιμήκεις, ξυλόστεγες βασιλικές. Κτίζονται σε κομβικά σημεία του αστικού πυρήνα - για

λόγους προβολής και γοήτρου - κατά μήκος των κεντρικών οδικών αρτηριών της, και συχνά, στη θέση προγενέστερων δημόσιων κτιρίων.

Αυτά τα εκκλησιαστικά συγκροτήματα, χαρακτηρίζονται από επιβλητικότητα και ο όγκος τους μεταβάλλει κατά περίπτωση την υποδομή, πολεοδομική οργάνωση της πόλης. Οι βασιλικές με τα προσκτίσματά τους, αποτελούν τα νέα τοπόσημα, σημεία αναφοράς των λειτουργιών της πόλης, καθώς ικανοποιούν όχι μόνο θρησκευτικές ανάγκες αλλά επιτελούν και κοινωνικές λειτουργίες με τη διασπορά τους μέσα στην πόλη, αναδεικνύοντας έτσι, την κοινωνικο-θρησκευτική δύναμη του χριστιανισμού.

Τα σωζόμενα παλαιοχριστιανικά μνημεία της πόλης, ο Άγιος Δημήτριος, η Παναγία Αχειροποίητος, και μικρότερα, όπως η Μονή Λατόμου (Οσίου Δαβίδ), αλλά και τα εντοπισμένα ανασκαφικά, όπως η μεγάλη βασιλική στο Επταπύργιο, η παλαιότερη της του Θεού Αγίας Σοφίας μεγάλη πεντάκλιτη βασιλική που προϋπήρχε στο ίδιο σημείο, και το Οκτάγωνο, στα δυτικά της πόλης, μαρτυρούν αυτές τις αλλαγές. Επίσης, άλλα μεγάλα ρωμαϊκά κτίρια μετατρέπονται σε χριστιανικούς ναούς, όπως η εμβληματική Ροτόντα.

Τις πολεοδομικές αλλαγές που συντελούνται στη Θεσσαλονίκη την παλαιοχριστιανική εποχή υποδηλώνουν επίσης, δυο μνημεία που βρέθηκαν στον αρχαίο οδικό άξονα Ληταίας Πύλης-Νέας Χρυσής Πύλης, που αντιστοιχεί με τη σημερινή οδό Αγίου Δημητρίου. Πρόκειται για το μαρμάρινο βάθρο, γνωστό ως Μάρμαρο του Φιδιού (Yılan Mermer) που διατηρείται - ελαφρώς μετατοπισμένο - στην σημερινή οδό Αγίου Δημητρίου, και το βάθρο κίονα με ανάγλυφες προσωποποιήσεις της Ρώμης και της Νέας Ρώμης, της Κωνσταντινούπολης που βρέθηκε το 1934 κοντά στη βασιλική του Αγίου Δημητρίου.

Αυτά τα δυο κιονωτά βάθρα, που το καθένα στήριζε αδριάντα, άγνωστης ηγετικής μορφής, αποτελούσαν επιβλητικά σύμβολα κρατικής εξουσίας, που στήνονταν σε κομβικά σημεία, όπως συνέβαινε με αντίστοιχα μνη-

μεία στην Κωνσταντινούπολη αλλά και σε άλλες μεγάλες πόλεις της αυτοκρατορίας.

Τον εκχριστιανισμό της πόλης μαρτυρούν επίσης, τα δυο εκτός των τειχών της οργανωμένα νεκροταφεία, το ανατολικό και δυτικό. Οι κοιμητηριακές βασιλικές στην οδό Γ΄ Σεπτεμβρίου, στην οδό Μαργαροπούλου, αλλά κυρίως τα μαρτύρια, κτίσματα που οικοδομούνται πάνω από τάφους των πρώτων μαρτύρων της νέας θρησκείας ή σε τόπους που συνδέονται με τον βίο τους, γύρω από τα οποία αναπτύσσονται χριστιανικοί τάφοι, αποτελούν τεκμήρια του εκχριστιανισμού της πόλης.

Ειδικότερα, τα νεκροταφεία με τα ταφικά τους μνημεία, είναι φορείς πολλαπλών μηνυμάτων καθώς σε αυτά κυρίως υπάρχει η μέριμνα για τη σύνδεση του κόσμου των ζωντανών με τους προσφιλείς νεκρούς και για τη διατήρηση της μνήμης τους. Την εποχή αυτή, στη σήμανση των τάφων, σε επιτύμβιες επιγραφές αλλά και σε τοιχογραφίες στο εσωτερικό τους, εμφανίζονται νέα, συμβολικά χριστιανικά θέματα, που δηλώνουν τη θρησκευτική ταυτότητα του νεκρού και την πίστη στην αιώνια ζωή.

Η μετάβαση από την παλαιοχριστιανική περίοδο - όπου η διοικητικά αναβαθμισμένη Θεσσαλονίκη έχει εξελιχτεί σε σημαντικό κέντρο της αυτοκρατορίας - στον λεγόμενο Μεσαίωνα, συνοδεύεται από σειρά αλλαγών στη βυζαντινή αυτοκρατορία. Οι αλλαγές αυτές συνοπτικά είναι η στρατιοποίηση του κράτους, με τη συνένωση πολιτικής και στρατιωτικής εξουσίας στο ίδιο πρόσωπο, η σταδιακή εξάπλωση του θεσμού των θεμάτων, η μετατροπή αρκετών πόλεων σε κάστρα, η ίδρυση νέων κάστρων σε στρατηγικές θέσεις, ως συνέπεια των επιδρομών, και η σταδιακή εγκατάσταση σλαβικών κυρίως φύλων στα εδάφη της αυτοκρατορίας.

Η εξέλιξη αυτή, που ξεκινά τον 7ο αι. και ολοκληρώνεται γύρω στον 10ο αι., περιλαμβάνει τη μεγάλη κρίση της Εικονομαχίας (726-787/815-843), τον εκχριστιανισμό των γειτονικών σλαβικών λαών με την αφομοίωση πολιτιστικών στοιχείων, την αναγνώριση και αποδοχή της βυζαντινής αυτοκρατορικής εξουσίας αλλά και την

απώλεια της βυζαντινής κυριαρχίας στον χώρο της Μεσογείου.

Τα γεγονότα που συνέβησαν τους δύο αιώνες, μετά τη βασιλεία του Ιουστινιανού Α΄ (523-565), και η ύπαρξη σχετικά λίγων γραπτών πηγών οδήγησαν τους μελετητές να μιλήσουν για το μεγάλο χάσμα μετά τον 7ο αι. Πρόκειται για τους λεγόμενους «σκοτεινούς αιώνες» του Βυζαντίου, που διαρκούν ως τα μέσα του 9ου αι. και συμπίπτουν με τις στρατιωτικές αποτυχίες, την επέλαση των Αράβων, την απόσπαση των ανατολικών επαρχιών της αυτοκρατορίας με τα μεγάλα πνευματικά κέντρα της αρχαιότητας, και με την μεγάλη πνευματική και κοινωνική κρίση της Εικονομαχίας.

Όσον αφορά τη Θεσσαλονίκη, μάρτυρες αυτής της ταραγμένης εποχής είναι ελάχιστα κείμενα - συνήθως εκκλησιαστικών συγγραφέων - τα ίδια τα σωζόμενα μνημεία και οι ανασκαφές στην πόλη, που μας προσφέρουν πολύτιμες πληροφορίες.

Η Θεσσαλονίκη είναι τραυματισμένη από τους ισχυρούς σεισμούς του 7ου αι., και αρκετά από τα μεγαλοπρεπή κτίσματά της μετατρέπονται σε ερειπίωνες. Το μεγαλύτερο λατρευτικό κτίριο που χτίζεται, πιθανόν στα τέλη του 7ου αι., ίσως και λίγο αργότερα, στη θέση της τεράστιας πεντάκλιτης βασιλικής, είναι ο αφιερωμένος στη Σοφία του Θεού ναός (η σημερινή Αγία Σοφία).

Ο ναός, τρουλαία βασιλική, αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα ενός νέου αρχιτεκτονικού τύπου, «εμφυτευμένου» από την πρωτεύουσα στη Θεσσαλονίκη. Το μνημείο γνωρίζουμε ότι επισκέπτεται, πιθανόν στα 797, ο Θεόδωρος Στουδίτης (759-826), ηγετική μορφή της εποχής του, όταν ήρθε εξόριστος στην πόλη.

Οι βυζαντινές γραπτές πηγές αναφέρουν ότι στον ναό της Αγίας Σοφίας - τον για αιώνες επισκοπικό ναό της πόλης - όπως και στον Άγιο Δημήτριο, θάβονται για τιμητικούς λόγους σημαίνουσες προσωπικότητες, κυρίως εκκλησιαστικοί αξιωματούχοι, μαρτυρία που επιβεβαιώνουν και τα ανασκαφικά ευρήματα.

Όσον αφορά τα οργανωμένα νεκροταφεία της πόλης, που κατά την παλαιοχριστιανική εποχή βρίσκονταν έξω

από τα τείχη της, εγκαταλείπονται εξαιτίας κυρίως των επιδρομών και οι νεκροί αρχίζουν να θάβονται μέσα στην πόλη, σε αυλές ναών και μοναστηριών αλλά και στο εσωτερικό τους. Το φαινόμενο νομιμοποιείται με σχετική κρατική διάταξη στον 9ο-10ο αι.

Στη Θεσσαλονίκη, οι κοινωνικο-οικονομικές αλλαγές της εποχής, σε συνδυασμό με τις φυσικές καταστροφές, όπως οι σεισμοί που πλήττουν τα μνημεία της, φαίνεται πως επηρεάζουν την αστική οργάνωση, δεν επιφέρουν όμως τις ισχυρές αλλαγές που παρατηρούνται σε άλλες πόλεις της αυτοκρατορίας που συρρικνώνονται δραματικά ή και εξαφανίζονται.

Από τα μέσα του 9ου αι. με τη σταθεροποίηση των συνόρων της αυτοκρατορίας και τη λήξη της Εικονομαχίας, αρχίζουν να παρατηρούνται τα πρώτα σημάδια ανάκαμψης, όταν στην εξουσία βρίσκεται η δυναστεία των Μακεδόνων (867-1057). Η πολιτικοοικονομική βελτίωση συνοδεύεται από πνευματική και καλλιτεχνική άνοδο, άνθηση της μελέτης της αρχαίας κληρονομιάς, τη λεγόμενη «Μακεδονική Αναγέννηση» που σηματοδοτεί μια νέα εποχή ακμής στη βυζαντινή τέχνη.

Την εποχή αυτή η λατρεία του Αγίου Δημητρίου, του πολιούχου της, διαρκώς μεγαλώνει και η Θεσσαλονίκη γίνεται φημισμένο προσκυνηματικό κέντρο. Σε αυτό έχει συμβάλει και η αραβική κατάκτηση από τον 7ο αι. στις ανατολικές επαρχίες της αυτοκρατορίας που κάνει δύσκολη την προσέγγιση στα μεγάλα πρώιμα προσκυνηματικά κέντρα της Ανατολής και ευνοεί την ανάπτυξη της λατρείας τοπικών αγίων στην επικράτεια της βυζαντινής αυτοκρατορίας, όπως στη Θεσσαλονίκη του οσίου Δαβίδ και της οσίας Θεοδώρας της μυροβλύτριας.

Στην πόλη, γύρω στα τέλη 9ου-αρχές 10ου αι., οικοδομείται το παρεκκλήσι του Αγίου Ευθυμίου, τρίκλιτη βασιλική, προσαρτημένη στα ΝΔ του Αγίου Δημητρίου ενώ οι εντοπισμένοι ανασκαφικά ναοί με ανεικονικό διάκοσμο στην Εγνατία, στην περιοχή της ρωμαϊκής Αγοράς, και ψηλότερα, στην οδό Κασσάνδρου δείχνουν την ύπαρξη καλλιτεχνικής δραστηριότητας.

Η ανάκαμψη της Θεσσαλονίκης διακόπτεται το 904 από την άλωσή της, την πρώτη από την ίδρυσή της, από Άραβες, Σαρακηνούς πειρατές. Με τις επισκευές στο θαλάσσιο τείχος της, το ευάλωτο σημείο της οχύρωσής της, από το οποίο και εισέβαλαν άλλωστε οι Σαρακηνοί, σχετίζεται η κτητορική επιγραφή από πύλη του θαλάσσιου τείχους που ήρθε στο φως το 1879 στην περιοχή της οδού Φράγκων.

Στη Θεσσαλονίκη την οικονομική ανάκαμψη και την ισχυρή κρατική οργάνωση του 10ου-11ου αι. πιστοποιούν μολυβδόβουλλα, σφραγίδες κρατικών και εκκλησιαστικών αξιωματούχων που βρέθηκαν στα υπέρωα της Αγίας Σοφίας. Ο εντοπισμός τους, στις ανασκαφές που ακολούθησαν τον σεισμό του 1978, αποδεικνύει ότι τα υπέρωα του ναού λειτουργούσαν και ως χώροι γραμματείας και διοίκησης της μητρόπολης.

Την καλλιτεχνική ακμή την εποχή των Μακεδόνων σηματοδοτεί επίσης στη Θεσσαλονίκη η ανοικοδόμηση της Παναγίας Χαλκέων στα 1028 σε κεντρικό σημείο της πόλης, σε πριν βέβηλο τόπο, σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή του μνημείου. Λίγο αργότερα, γύρω στο 1100, χρονολογούνται οι τοιχογραφίες παρεκκλησίου, που ανασκάφηκε κοντά στον Πύργο του Τριγωνίου, ενδεικτικές των καλλιτεχνικών τάσεων που υπάρχουν στην πόλη.

Στα λιγοστά σωζόμενα παραδείγματα της καλλιτεχνικής παραγωγής του 13ου αι. συγκαταλέγονται οι τοιχογραφίες που κοσμούν ταφικό μνημείο από την Αγία Σοφία, που χρονολογείται ίσως μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης από τη σύντομη λατινική κυριαρχία (1204-1224).

Με την άνθηση του μοναχισμού που ακολουθεί την περίοδο της Εικονομαχίας αρχίζουν να αναπτύσσονται νέα μοναστικά κέντρα στην πόλη που επιβεβαιώνονται από τα αγιολογικά κείμενα. Τα μοναστικά κτίσματα του κοινοβιακού βίου συχνά βρίσκονται κοντά στα τείχη, και αρκετά συνδέονται με χορηγίες υψηλών κρατικών και εκκλησιαστικών αξιωματούχων, όπως η μονή των Δώδεκα Αποστόλων (1310-1314).

Στενά συνδεδεμένη με το θεολογικό κίνημα του Ησυχασμού και την πνευματική μορφή του αγιοποιημένου μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, Γρηγορίου Παλαμά (1296-1359) είναι η ίδρυση της μονής Βλατάδων (1351-1371). Η μονή με τα μετόχια της, τον Άγιο Νικόλαο Ορφανό, την Παναγία Λαγουδιανή και τον Άγιο Αθανάσιο, είναι η μοναδική μονή της Θεσσαλονίκης με συνεχή λειτουργία σε όλη την περίοδο της Τουρκοκρατίας, με εξαίρεση ίσως, μικρό διάστημα μετατροπής της σε τζαμί. Οι τοιχογραφίες από το καθολικό της αποτελούν ενδιαφέρον σύνολο της παλαιολόγιας τέχνης, ενώ από το νεκροταφείο της μονής προέρχονται σημαντικά κεραμικά και γυάλινα ευρήματα.

Κατά τη διάρκεια της μακρόχρονης Τουρκοκρατίας (1430-1912) οι περισσότερες μονές καταστρέφονται ή μετατρέπονται σε τζαμιά, όπως ο Άγιος Παντελεήμων (Ισακίε τζαμί), ο Προφήτης Ηλίας (Σαράι/Σαραϊλί τζαμί), οι Δώδεκα Αποστόλοι (Κεζερί Κασί Πασά τζαμί). Ακολουθούν έτσι, την τύχη των μεγάλων χριστιανικών ναών της πόλης που μετατρέπονται σε τζαμιά, όπως πρώτη, η Παναγία Αχειροποίητος (1430/Εσκή τζαμί), ο Άγιος Δημήτριος (1493/Κασιμιέ τζαμί), η Αγία Σοφία (1523-1524) και τελευταία, η Ροτόντα (1590-1591/Χορτατζή Σουλεϊμάν τζαμί).

Κατά την μετατροπή τους σε τζαμιά συχνά επαναχρησιμοποιούνται ως οικοδομικό υλικό αρχαιότερα μαρμάρινα μέλη και επιγραφές, όπως δείχνουν παραδείγματα από τον Άγιο Δημήτριο, την Αγία Σοφία, τον Προφήτη Ηλία και τον μιναρέ της Ροτόντας, τον μοναδικό σωζόμενο της πόλης.

Στους λιγοστούς βυζαντινούς ναούς που παραμένουν σε λειτουργία, ενταγμένοι στις χριστιανικές συνοικίες της πόλης, είναι ο μικρός ναός του Σωτήρος Χριστού και η Παναγία Λαγουδιανή. Άλλοι βυζαντινοί και μεταβυζαντινοί ναοί, χτισμένοι στη θέση παλαιότερων, διαφυλάττουν πολύτιμα κειμήλια της χριστιανικής πίστης, όπως ο Άγιος Αθανάσιος, η Παναγούδα και η Υπαπαντή.

Η ακμάζουσα ορθόδοξη ελληνική κοινότητα του 18ου-19ου αι. μέσα στο πνεύμα του εκσυγχρονισμού

που πνέει στην οθωμανική αυτοκρατορία ανεγείρει νέους μεγαλοπρεπείς ναούς, όπως τον Άγιο Νικόλαο Τρανό και τον Άγιο Μηνά, στη θέση παλαιότερων λατρευτικών κτισμάτων.

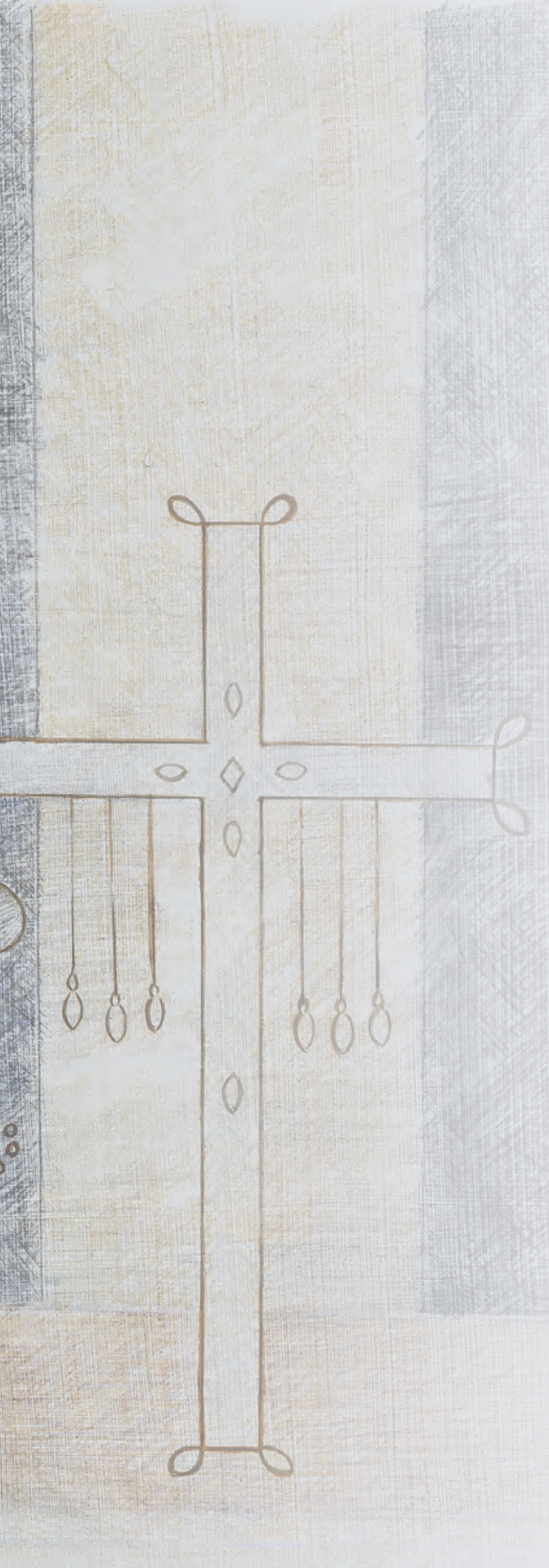
Στα ταραγμένα χρόνια που ακολουθούν την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης στα 1912, και την ενσωμάτωσή της στο ελληνικό κράτος, τα μνημεία ακολουθούν την ιστορία της πόλης: στεγάζουν πρόσφυγες των πολεμικών συρράξεων των αρχών του 20ου αι., υφίστανται σοβαρές ζημιές από την καταστρεπτική πυρκαγιά του 1917, όπως ο Άγιος Δημήτριος. Κατατίθενται επίσης, προτάσεις για μετατροπή τους σε μουσεία, όπως η Αχειροποίητος και ξεκινούν οι πρώτες ανασκαφικές έρευνες, όπως του Ε. Hébrard στη Ροτόντα.

Ακόμη, σημαντικά επιστημονικά γεγονότα, όπως το Θ' Διεθνές Βυζαντινολογικό Συνέδριο το 1953 στη Θεσσαλονίκη, δίνει την ευκαιρία για άμεση γνωριμία του επιστημονικού κόσμου με τα μνημεία της πόλης, όπως με τα θαυμάσια ψηφιδωτά της Ροτόντας. Λίγο αργότερα, ο καταστρεπτικός σεισμός του 1978 τραυματίζει πολλά μνημεία - δίνει όμως τη δυνατότητα να ξεκινήσει το συστηματικό έργο της αναστήλωσης, συντήρησης και μελέτης τους, όπως στη Ροτόντα, στην Αγία Σοφία, στον ναό του Σωτήρος Χριστού και στον Λευκό Πύργο.

Αυτό το πολύτιμο υλικό από τα μνημεία της Θεσσαλονίκης που με αγάπη και μόχθο - συχνά κάτω από αντίξοες συνθήκες - διέσωσαν οι προηγούμενες γενιές, προσφέρει το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού στο κοινό και στους αναγνώστες του φετινού ημερολογίου του.

*Δρ Αντιγόνη Τζιτζιμπάση
Αρχαιολόγος
Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού*

Museum, monument, memory

The collections of the Museum
of Byzantine Culture
and the monuments of Thessaloniki

The Museum of Byzantine Culture, in the words of the ICOM (International Council of Museums) definition of a museum, acquires, conserves, researches, communicates and exhibits its collections to the public for the purposes of education, study and enjoyment.

Our museum also aims to offer the visitor an intellectual and emotional experience, scientifically substantiated, often through exhibits that relate to monuments: that is, to structures built to remain in human memory.

As an officially instituted bearer of memory exhibiting tokens of the heritage of human society, the Museum of Byzantine Culture is also a place of cultural memory and thus, in the framework of a narrative interpretation of the past, helps the visitor become better acquainted with Byzantine culture and attain a clearer understanding of its cultural identity.

Since much of the museum's collection comes from Thessaloniki, its permanent and temporary exhibitions, conservation laboratories and educational programmes maintain a fertile dialogue both with the city's surviving monuments – many of which have been declared UNESCO world heritage monuments – and with its excavations.

This close relationship with the monuments of Thessaloniki is illustrated here through selected objects from the museum's collections which are connected with specific local monuments and are either displayed in its perma-

nent exhibition or are preserved for future generations in its organised archaeological storage facilities.

Our journey, guided principally by the city's religious monuments, is a long one: from the Early Christian period (4th-7th c.) to modern times (19th-20th c.), to the Byzantine heritage that lives on even though the Empire is long gone, to an age tellingly described as "Byzantium after Byzantium".

Once Theodosius I (347-395) had instituted Christianity as the official religion of the Roman Empire, the new faith began to spread. Its gradual establishment, achieved swiftly and solidly in urban centres like Thessaloniki and around the Mediterranean coast, more slowly in remote regions more vulnerable to hostile invasion, is revealed in its ecclesiastical administrative structures.

The Christianisation of Thessaloniki, which seems to have been completed in the 6th century, is recorded in the city's monuments. While the urban core of the Early Christian city preserved much of the infrastructure of the preceding Roman period, the Agora, the city's political and administrative centre, gradually lost its importance as changes in political institutions reduced the civic role of the citizens. Administrative functions were gradually transferred to the Galerian palace complex beginning in the 4th century, while by the 5th-6th century the site of the Roman Agora was transformed into a place of craftsmen and workshops.

From the 5th century on large new churches began to be built in the city, now with the official blessing of the state. For the most part these were long wooden-roofed basilicas which, for reasons of propaganda and prestige, were situated at key locations within the urban fabric, fronting major roads and often on the site of earlier public buildings.

These ecclesiastical complexes were imposing structures, with a massiveness that in many cases disrupted the city's orderly Hippodamian layout. The basilicas and their annexes became the city's new land-

marks and reference points, not only serving religious needs but also, dispersed as they were through the city, performing social functions and thus emphasising Christianity's social and religious strength.

The city's surviving Early Christian monuments – Aghios Demetrios, Panaghia Acheiropoietos, smaller structures like the Latomou Monastery (Hosios David) – and those brought to light through excavation – the large basilica within the walls of the citadel (Heptapyrgion), the great five-aisled basilica that earlier occupied the site of Aghia Sophia, the Octagon on the west side of the city – bear witness to these changes. Besides these, certain large Roman buildings were also converted into churches, most notably the emblematic Rotonda.

Further evidence of the alterations to the urban layout of Early Christian Thessaloniki comes from two monuments discovered on the ancient road running from the Lete Gate to the New Golden Gate, corresponding to present-day Aghiou Dimitriou Street. These are a marble column pedestal, known as the Serpent Marble (Yilan Mermer) which is preserved – in a slightly different position – in Aghiou Dimitriou Street, and the column pedestal with relief personifications of Rome and the New Rome, Constantinople, which was found in 1934 near the basilica of Aghios Demetrios.

These two column pedestals, which would have supported the statues of leading public figures, are emblematic symbols of state authority that stood at central locations in the city, as did similar monuments in Constantinople and other large cities around the Empire.

The Christianisation of the city is also attested by the two cemeteries built outside its walls, one on the east side and one on the west. The funerary basilicas in Triti Septemvriou and Margaropoulou streets, and even more so the *martyria* erected over the tombs of the early martyrs of the new faith or on sites associated with their life, which served as focal points for oth-

er Christian burials, bear witness to the spread of the Christian faith.

The cemeteries and their grave monuments are bearers of multiple messages, since there more than anywhere else was preserved a carefully maintained connection between the world of the living and those who had departed it, and a concern for the perpetuation of their memory. In that period there appeared on grave markers, in funerary inscriptions, and in the wall-paintings inside tombs new symbolic Christian motifs declaring the religious identity of the deceased and faith in eternal life.

The transition from the Early Christian period – when administrative changes turned Thessaloniki into a major imperial centre – to the Middle Ages was accompanied by a series of changes in the Byzantine Empire. In brief, these were the militarisation of the state with the union of political and military authority in one person, the gradual expansion of the institution of the *Themes*, the transformation of many cities into fortresses, the founding of new fortresses in strategic locations in response to raids and invasions, and the gradual settlement of Slavic and other tribes within the territory of the Empire.

This evolution, which occurred over the period from the 7th to the 10th century, included the great crisis of Iconoclasm (726-787/815-843), the Christianisation of the neighbouring Slav peoples and their assimilation of cultural elements, the recognition and acceptance of Byzantine imperial authority, and the loss of Byzantine domination over the Mediterranean basin.

The events of the two centuries following the reign of Justinian I (523-565) and the existence of relatively few written sources led scholars to speak of a great gap after the 7th century. These were the so-called dark centuries of Byzantium, which lasted until the middle of the 9th century and coincided with military failures, the inrush of Saracens, the apostasy of the east-

ern provinces of the Empire with the great intellectual centres of Antiquity, and the tremendous spiritual, intellectual and social crisis of Iconoclasm.

Bearing witness to these troubled times in Thessaloniki are a handful of texts (in the main ecclesiastical treatises), some surviving monuments, and the excavations that furnish valuable information.

Thessaloniki was shaken by devastating earthquakes in the 7th century and many of its majestic buildings were reduced to heaps of rubble. The largest place of worship built at this time, probably towards the end of the 7th century or possibly a little later, arose upon the site of that earlier vast five-aisled basilica and was dedicated to Aghia Sophia, the Holy Wisdom of God.

This church, a domed basilica, is a characteristic example of a new architectural type transplanted to Thessaloniki from the imperial capital. We know that Theodore Studites (759-826), a leading figure of the age, visited the monument, possibly in 797 when he was exiled to the city.

For centuries Aghia Sophia was the city's cathedral and Byzantine written sources record that, as in Aghios Demetrios, important persons, mainly senior churchmen, were honoured with burial there; this is confirmed by excavation finds.

The Early Christian cemeteries that lay outside the city walls were abandoned, mainly because of barbarian raids, and the dead began to be buried within the city, in churchyards and monastery grounds but also within their buildings. The practice was legalised by formal edict in the 9th-10th century.

In Thessaloniki, the combination of social and economic change and the natural disasters – such as earthquakes – that smote its monuments seem to have affected its urban organisation but did not have the shattering impact observed in other cities of the Empire, which shrank dramatically or even disappeared entirely.

From the middle of the 9th century, with the stabilisation of the Empire's frontiers and the resolution of the iconoclastic crisis, the first signs of recovery began to appear as the reins of power passed into the hands of the Macedonian dynasty (867-1057). The political and economic upturn was reflected in higher levels of intellectual and artistic activity, ushering in a flowering of scholarship devoted to the ancient heritage: the "Macedonian Renaissance" that marked a new heyday in Byzantine art.

In those days, too, the cult of St Demetrios, Thessaloniki's patron saint, was steadily growing and spreading and the city became a famous place of pilgrimage. One factor in this development was the Saracen conquest, in the 7th century, of the Empire's eastern provinces, which made it harder to reach the great pilgrimage sites in the East and encouraged the veneration of local saints within the boundaries of Byzantium; in Thessaloniki this meant St David the Dendrite and St Theodora the Myrrhoblete as well as St Demetrios.

In the late 9th or early 10th century a little three-aisled basilica dedicated to St Euthymios was built southwest of and adjacent to Aghios Demetrios, while the churches with non-representational decoration unearthed by excavation activity in Egnatia Street near the Roman Agora, and higher, in Kassandrou Street, attest to a flourishing artistic activity.

Thessaloniki's recovery was interrupted in 904 when it was captured by Saracen pirates, the first such event in its history. They had breached the seawall, the weakest point in the city's fortifications, and the inscription from a gate in that wall which came to light in 1879 in the vicinity of Frangon Street commemorates the repairs made to the seawall in the wake of that disaster.

The economic recovery of the 10th-11th century and the city's powerful central organisation are attested by lead seals of state and church officials found in the gal-

lery of Aghia Sophia which came to light during the excavation work carried out after the 1978 earthquake. Their presence there shows that the church's galleries were used as office space in the administration of the diocese.

Another product of the artistic blossoming of the Macedonian period in Thessaloniki is the church of Panaghia Chalkeon, Our Lady of the Coppersmiths, built in 1028 in a very central location and on a site previously profane, according to the monument's patronal inscription. From somewhat later, around 1100, are the frescoes decorating the chapel excavated near the Trigonion Tower, indicative of the artistic trends in the city at that time.

Among the few surviving examples of the artistic production of the 13th century are the frescoes adorning a funerary monument from Aghia Sophia, which were perhaps painted after the liberation of Thessaloniki from its brief spell of Latin rule (1204-1224).

With the flourishing of monasticism that followed the period of Iconoclasm new monastic centres began to spring up in the city, as confirmed by hagiological texts. Conventual monastic buildings were often situated near the walls, and several are associated with high-ranking civic and ecclesiastical patrons; one such is the Monastery of the Twelve Apostles (1310-1314).

Closely connected with the theological movement of Hesychasm and the intellectual figure of St Gregory Palamas (1296-1359), Metropolitan of Thessaloniki, is the founding of the Blatades Monastery (1351-1371). This monastery, with its dependencies of Aghios Nikolaos Orphanos, Panaghia Lagoudiani and Aghios Athanasios, is the only one of Thessaloniki's monasteries to have continued to function throughout the whole period of Ottoman rule, save possibly for a very brief interval as a mosque. The frescoes from its *katholikon* constitute an interesting body of Palaiologan art, while its cemetery has yielded important finds of pottery and glass.

During the long centuries of Ottoman rule (1430-1912) most monasteries were destroyed or converted into mosques, among them Aghios Panteleimon (Isakié Çamii), Profitis Elias (Saraï/Saraïli Çamii), and the Twelve Apostles (Cezeri Kasim Paşa Çamii). They thus shared the fate of the city's great churches that had been converted into mosques, from Panaghia Acheiropoietos (1430/Eski Çamii) and Aghios Demetrios (1493/Casimié Çamii) to Aghia Sophia (1523-1524) and the Rotonda (1590-1591/Hortatzi Suleiman Çamii).

In the process of conversion older marbles and inscriptions were often re-used as building material, as seen in examples from Aghios Demetrios, Aghia Sophia, Profitis Elias and the minaret of the Rotonda, the only minaret surviving in the city.

Among the few Byzantine churches that remained in service, tucked away in the city's Christian quarters, are the little church of Christ the Saviour and Panaghia Lagoudiani. Other Byzantine and post-Byzantine churches built on the site of earlier ones, including Aghios Athanasios, Panagouda and Hypapante, preserve precious memorials of the Christian faith.

In the spirit of modernisation blowing through the Ottoman Empire in the 18th-19th century, the city's flourishing Greek Orthodox community built handsome new churches, like Aghios Nikolaos Tranos and Aghios Menas, again on the sites of earlier religious buildings.

In the troubled years that followed the liberation of

Thessaloniki in 1912 and its integration into the Greek state, the monuments shared the history of the city: they sheltered refugees created by the wars and conflicts of the early 20th century and were badly damaged by the catastrophic fire of 1917 (e.g. Aghios Demetrios). They were also considered for possible conversion into museums (the Acheiropoietos), and were among the first archaeological sites to be excavated (the Rotonda, by E. Hébrard).

Later, important academic events, such as the 9th International Conference of Byzantine Studies held in Thessaloniki in 1953, provided an opportunity for the academic community to see at first hand such splendid monuments as the mosaics in the Rotonda. Not long afterwards, the catastrophic earthquake of 1978 damaged many monuments, but made it possible to begin a systematic programme of restoration, conservation and study of monuments including the Rotonda, Aghia Sophia, Christ the Saviour and the White Tower.

To the public and to the readers of this 2022 Calendar, the Museum of Byzantine Culture offers this precious material from the monuments of Thessaloniki, preserved, often in adverse circumstances, through the love and labour of preceding generations.

*Dr Antigoni Tzitzibassi
Archaeologist
Museum of Byzantine Culture*

Λεπτομέρεια από μαρμάρινο πλαίσιο θύρας με πουλί να
ραμφίζει σταφύλια, μέλισσα να ζουζουνίζει σαλιγκάρι
και σαύρα να ξαπλώνει σε αμπελόφυλλο, ναός Παναγίας
Αχειροποιήτου, ύστερος 5ος - 6ος αι., αίθουσα 1 «Ο
παλαιοχριστιανικός ναός».

Detail from a marble door-frame with bird pecking grapes, bee buzzing, a snail, and a lizard lazing on a vine leaf, Acheiropoietos, late 5th c- 6th c. Room 1 "The Early Christian Church".

Αγιος Δημήτριος Θεσσαλονίκης

The Church of St. Demetrius,

πλούσιος διάκοσμος του εσωτερικού του Αγίου Δημητρίου, από ψηφιδωτά, τοιχογραφίες, καθώς και μεγάλο μέρος των καταστραφέντων τοιχογραφιών του 1917. Μερικά από αυτά τα ναύαγια σώζονται ενδιάμεστων δείγματα στην αρχική διακόσμηση. Τα κείμενα εντοιχισμένα ψηφιδωτά της βόρειας μικρής κολωνάδας είναι γνωστά από φωτογραφίες από τις υδατογραφίες του αγγλικού αρχιτέκτονα W. S. George.

Most of the elaborate decoration inside sculptures, mosaics, and frescoes - was destroyed by the disastrous fire of 1917. However, some interesting parts of the original decoration do still survive. The lost wall mosaics from the small colonnade are known from photographs and from the water-colours painted by

George.

27

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2021

Δευτέρα • Monday

28

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2021

Τρίτη • Tuesday

29

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2021

Τετάρτη • Wednesday

30

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2021

Πέμπτη • Thursday

31

Παρασκευή • Friday

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ • JANUARY

Πρωτοχρονιά • Βασιλείου του Μεγάλου

01

Σάββατο • Saturday

02

Κυριακή • Sunday

Αμφίγλυφο τόξο με ιπτάμενες Νίκες και παγώνια και πεσσοί με πλούσια ζωική και φυτική διακόσμηση, ναός Αγίου Δημητρίου, 6ος αι., αίθουσα 1 «Ο παλαιοχριστιανικός ναός». Βρέθηκαν το 1907 κατά τις επισκευές γύρω από το μνημείο.

Double-sided arch with flying Victories and peacocks and piers richly ornamented with animal and vegetal decoration, Aghios Demetrios, 6th c., Room 1 "The Early Christian Church". Found in 1907 during repair work around the monument.

03

Δευτέρα • Monday

04

Τρίτη • Tuesday

05

Τετάρτη • Wednesday

06

Πέμπτη • Thursday

Τα Άγια Θεοφάνεια

07

Παρασκευή • Friday

Ιωάννου Προδρόμου

08

Σάββατο • Saturday

09

Κυριακή • Sunday

Μετά τα Φώτα

Λεπτομέρεια από το αμφίγλυφο τόξο και τους πεσσούς, ναός Αγίου Δημητρίου, 6ος αι., αίθουσα 1 «Ο παλαιохριστιανικός ναός».

Detail of double-sided arch and piers, Aghios Demetrios, 6th c., Room 1 "The Early Christian Church".

10

Γρηγορίου Νύσσης

Δευτέρα • Monday

11

Τρίτη • Tuesday

12

Τετάρτη • Wednesday

13

Πέμπτη • Thursday

14

Παρασκευή • Friday

15

Σάββατο • Saturday

16

Κυριακή • Sunday

Ψηφιδωτός πίνακας με τον άγιο Δημήτριο σε στάση δέησης με παιδιά, ναός Αγίου Δημητρίου, βόρεια μικρή κιονοστοιχία, 6ος αι., αίθουσα 1 «Ο παλαιοχριστιανικός ναός». Πρόκειται για αφιέρωμα πιστού σε ανάμνηση ευεργεσίας του αγίου. Τα υπόλοιπα ψηφιδωτά της κιονοστοιχίας καταστράφηκαν στην πυρκαγιά του 1917 και είναι γνωστά από φωτογραφίες και σχέδια.

Wall mosaic panel of St Demetrios *orans*, with children, Aghios Demetrios, small north colonnade, 6th c., Room 1 "The Early Christian Church". Votive offering in gratitude for the saint's aid. The other mosaics in the colonnade were destroyed in the 1917 fire but are known from photographs and drawings.

17

Αντωνίου του Μεγάλου

Δευτέρα • Monday

18

Αθανασίου και Κυρίλλου, πατριαρχών Αλεξανδρείας

Τρίτη • Tuesday

19

Τετάρτη • Wednesday

20

Πέμπτη • Thursday

21

Παρασκευή • Friday

22

Σάββατο • Saturday

23

Κυριακή • Sunday

Αντίγραφο αναθηματικού ψηφιδωτού πίνακα με τον άγιο Δημήτριο σε στάση δέησης ενώ προσέρχονται να τον ευχαριστήσουν παιδιά. Χρήστος Λεφάκης, ζωγραφική σε γύψο, 1953, με αφορμή το 9^ο Διεθνές Βυζαντινολογικό Συνέδριο στη Θεσσαλονίκη. Το πρωτότυπο ψηφιδωτό αποκαλύφθηκε το 1907-1908 πάνω από την είσοδο του νάρθηκα κατά τις επισκευές στον ναό του Αγίου Δημητρίου.

Copy of wall mosaic panel of St Demetrios *orans*, as children approach to thank him. Christos Lefakis, paint on plaster, 1953, made for the 9th International Conference of Byzantine Studies, held in Thessaloniki. The original mosaic was discovered in 1907-1908 above the entrance to the narthex in the church of Aghios Demetrios during repairs to the monument.

24

Δευτέρα • Monday

25

Τρίτη • Tuesday

Γρηγορίου του Θεολόγου

26

Τετάρτη • Wednesday

27

Πέμπτη • Thursday

Ιωάννου του Χρυσοστόμου

28

Παρασκευή • Friday

29

Σάββατο • Saturday

30

Κυριακή • Sunday

Τριών Ιεραρχών

31

Δευτέρα • Monday

01

Τρίτη • Tuesday

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ • FEBRUARY

Τρύφωνος Μαρτύρου

02

Τετάρτη • Wednesday

Υπαπαντή του Χριστού

03

Πέμπτη • Thursday

Συμεών Προφήτου • Σταματίου

04

Παρασκευή • Friday

05

Σάββατο • Saturday

06

Κυριακή • Sunday

Εντοίχιο μαρμαροθέτημα σε τεχνική opus sectile, συναρμολογημένο από μικρά πολύχρωμα κομμάτια μαρμάρου, ναός Αγίου Δημητρίου, μέτωπο κιονοστοιχιών κεντρικού κλίτους, 625-650, αίθουσα 1 «Ο παλαιοχριστιανικός ναός». Τα μαρμαροθετήματα καταστράφηκαν στην πυρκαγιά του 1917 και είναι γνωστά από φωτογραφίες και σχέδια.

Marble inlay in opus sectile work, composed of small pieces of marble, Aghios Demetrios, face of colonnade, centre aisle, 625-650, Room 1 "The Early Christian Church". The marble inlays were destroyed in the 1917 fire but are known from photographs and drawings.

07

Δευτέρα • Monday

08

Τρίτη • Tuesday

09

Τετάρτη • Wednesday

10

Πέμπτη • Thursday

Χαραλάμπους Ιερομάρτυρος

11

Παρασκευή • Friday

12

Σάββατο • Saturday

13

Κυριακή • Sunday

Αρχή Τριωδίου

Λίθινη μήτρα για κατασκευή ευλογιών, αναμνηστικών ή δώρων της εκκλησίας. Σε αρνητικό ανάγλυφο σώζεται ένσταυρη προτομή του Χριστού, πλαισιωμένη από δυο αγίους, πιθανόν οι απόστολοι Ανδρέας και Παύλος, ιδρυτές της Εκκλησίας της Θεσσαλονίκης και η επιγραφή [Εύλ]ογία/Κ[υρί]ου ἐφ' ἡμᾶς καὶ τῶν ἁγίων Ἀνδρέου/.... Ναός αγίου Δημητρίου, βόρεια προσκτίσματα, 8ος αι.(;), αίθουσα 1 «Ο παλαιохριστιανικός ναός».

Stone mould for the manufacture of *eulogies*, objects that pilgrims received as a memento of their visit to a shrine. Intaglio head of Christ with cruciform halo between two saints, probably the Apostles Andrew and Paul, founders of the Church in Thessaloniki, and the inscription *The blessing of the Lord upon you, and of the saints Andrew....* Aghios Demetrios, north annexes, 8th c. (?), Room 1 “The Early Christian Church”.

14

Δευτέρα • Monday

15

Τρίτη • Tuesday

16

Τετάρτη • Wednesday

17

Πέμπτη • Thursday

18

Παρασκευή • Friday

19

Σάββατο • Saturday

20

Κυριακή • Sunday

Του Ασώτου

21

Δευτέρα • Monday

22

Τρίτη • Tuesday

23

Τετάρτη • Wednesday

24

Πέμπτη • Thursday

Τσικνοπέμπτη

25

Παρασκευή • Friday

26

Σάββατο • Saturday

Ψυχοσάββατο

27

Κυριακή • Sunday

Της Απόκριω

Θεοδοσιανό κιονόκρανο με διπλά φύλλα πριονωτής άκανθας, ναός Παναγίας Αχειροποιήτου, β' μισό 5ου - αρχές 6ου αι. Στον άβακα σώζεται το εγχάρακτο τεκτονικό σήμα + B, δηλωτικό των εργαστηρίων παραγωγής του.

Theodosian capital with double acanthus leaves, Acheiropoiotos, 450-early 6th c. Visible on the abacus is an engraved masons's mark + B, identifying the manufactory.

Αντίγραφα
πορτραίτων από τα
εντοιχία ψηφιδωτά
του θόλου της
Ροτόντας. Στα
αριστερά: Λέων,
Φιλήμων, χωρίς
όνομα, Κοσμάς και
δεξιά: Βασίλειος,
Πρίσκος, Ευκαρπίων
και Ανανίας.
Χρήστος Λεφάκης,
ζωγραφική σε γύψο,
1953, με αφορμή
το 8^ο Διεθνές
Βυζαντινολογικό
Συνέδριο στη
Θεσσαλονίκη.

Copies of portraits from the wall mosaics in the vault of the Rotonda. On the left Leon, Philemon, no name, Kosmas and on the right Vasiliskos, Priskos, Efkar pion and Ananias. Christos Lefakis, paint on plaster, 1953, made for the 9th International Conference of Byzantine Studies, held in Thessaloniki.

28

Δευτέρα • Monday

01

Τρίτη • Tuesday

ΜΑΡΤΙΟΣ • MARCH

02

Τετάρτη • Wednesday

03

Πέμπτη • Thursday

04

Παρασκευή • Friday

05

Σάββατο • Saturday

06

Κυριακή • Sunday

Της Τυροφάγου

Τμήμα μαρμάρινου πλαισίου θύρας με πουλιά να ραμφίζουν σταφύλια, μέλισσες να ζουζουνίζουν, σαλιγκάρι και σαύρα να ξαπλώνει σε αμπελόφυλλο, ναός Παναγίας Αχειροποιήτου, ύστερος 5ος - 6ος αι., αίθουσα 1 «Ο παλαιοχριστιανικός ναός».

Part of a marble door-frame with birds pecking grapes, bees buzzing, a snail, and a lizard lazing on a vine leaf, Acheiropoietos, late 5th c- 6th c. Room 1 "The Early Christian Church".

07

Καθαρά Δευτέρα

Δευτέρα • Monday

08

Τρίτη • Tuesday

09

Τετάρτη • Wednesday

10

Πέμπτη • Thursday

11

Α' Χαιρετισμοί

Παρασκευή • Friday

12

Θεοδώρου Τήρωνος

Σάββατο • Saturday

13

Α' Νηστειών • Κυριακή της Ορθοδοξίας

Κυριακή • Sunday

Κρούστες μαργάρου από εντοίχια διακόσμηση, από τη βασιλική του Επταπυργίου, στα ΝΑ του κτιρίου των πρώην φυλακών, 6ος αι., αίθουσα 1 «Ο παλαιοχριστιανικός ναός». Αρκετές προέρχονται από την πρώτη διερευνητική ανασκαφή της θέσης, τον Αύγουστο του 1943, κατά τη διάρκεια της γερμανικής Κατοχής.

Mother-of-pearl incrustations from mural decoration in the Heptapyrgion basilica, southeast of the former prison building, 6th c. Room 1 "The Early Christian Church". Several come from the first exploratory excavation of the site in August 1943, during the German Occupation.

14

Δευτέρα • Monday

15

Τρίτη • Tuesday

16

Τετάρτη • Wednesday

17

Πέμπτη • Thursday

18

Παρασκευή • Friday

Β' Χαιρετισμοί

19

Σάββατο • Saturday

20

Κυριακή • Sunday

Β' Νηστειών • Γρηγορίου του Παλαμά

Ψηφιδωτό δάπεδο με ελάφια να πλαισιώνουν περιρραντήριο, ταινίες και διάχωρα με πτηνά σε νειλωτικό τοπίο, πιθανόν από το κεντρικό κλίτος βασιλικής. Ανασκαφή στην οδό Μωρεάς-Μουσών, βόρεια του ναού των Ταξιάρχων, Άνω Πόλη, τέλη 5ου αι., αίθουσα 1 «Ο παλαιοχριστιανικός ναός».

Floor mosaic with deer flanking a basin for lustral water, bands and compartments with birds in a Nilotic landscape, probably from the centre aisle of a basilica. Excavation in Moreas-Mouson Street, north of the church of Taxiarchs, Ano Poli, late 5th c., Room 1 "The Early Christian Church".

21

Δευτέρα • Monday

22

Τρίτη • Tuesday

23

Τετάρτη • Wednesday

24

Πέμπτη • Thursday

25

Παρασκευή • Friday

Ευαγγελισμός της Θεοτόκου • Γ' Χαιρετισμοί • Εθνική Εορτή

26

Σάββατο • Saturday

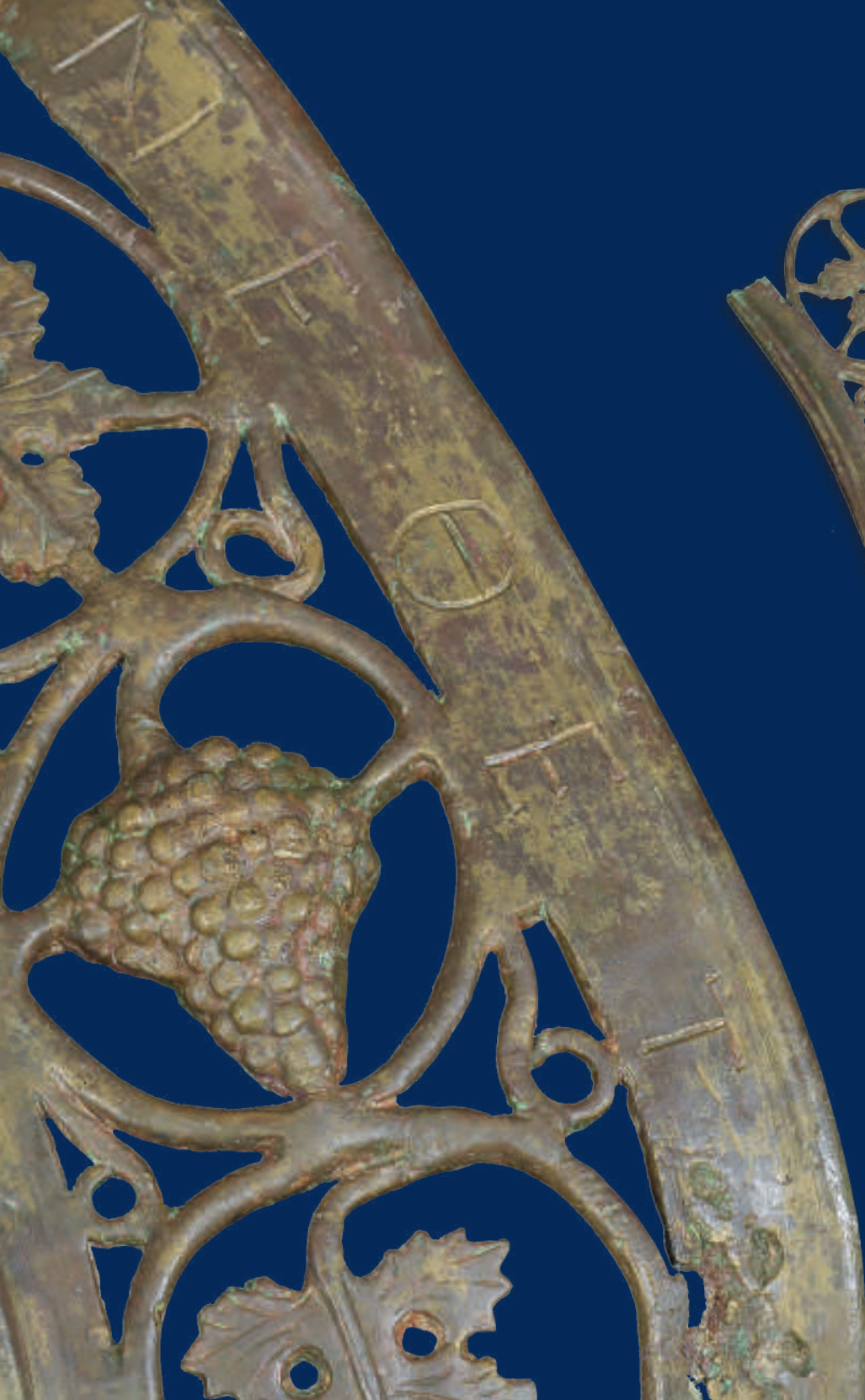
27

Κυριακή • Sunday

Γ' Νηστειών • Σταυροπροσκύνησης

Λεπτομέρεια ψηφιδωτού δαπέδου με πουλί σε νειλωτικό τοπίο, πιθανόν από το κεντρικό κλίτος βασιλικής. Ανασκαφή στην οδό Μωρεάς-Μουσών, βόρεια του ναού των Ταξιάρχων, Άνω Πόλη, τέλη 5ου αι., αίθουσα 1 «Ο παλαιοχριστιανικός ναός».

Detail from a floor mosaic with a bird in a Nilotic landscape, probably from the centre aisle of a basilica. Excavation in Moreas-Mouson Street, north of the church of Taxiarchs, Ano Poli, late 5th c., Room 1 "The Early Christian Church".

28

Δευτέρα • Monday

29

Τρίτη • Tuesday

30

Τετάρτη • Wednesday

31

Πέμπτη • Thursday

01

Παρασκευή • Friday

ΑΠΡΙΛΙΟΣ • APRIL

Δ' Χαιρετισμοί • Πρωταπριλιά

02

Σάββατο • Saturday

03

Κυριακή • Sunday

Δ' Νηστειών • Ιωάννου Κλίμακος

Τμήμα ορειχάλκινου επιχρυσωμένου τόξου με την επιγραφή [Α]νέθετο + και πλούσια φυτική διακόσμηση. Από την αψίδα του Ιερού Βήματος της μεγάλης πεντάκλιτης βασιλικής που προϋπήρχε στη θέση της Αγίας Σοφίας, ύστερος 5ος-6ος αι.

Part of a gilded bronze arch with dedicatory inscription and exquisite floral decoration. From the sanctuary apse of the great five-aisled basilica that previously occupied the site of Aghia Sophia, late 5th-6th c.

04

Δευτέρα • Monday

05

Τρίτη • Tuesday

06

Τετάρτη • Wednesday

07

Πέμπτη • Thursday

08

Παρασκευή • Friday

Ακάθιστος Ύμνος

09

Σάββατο • Saturday

10

Κυριακή • Sunday

Ε' Νηστειών • Μαρίας Αιγυπτίας

Ανάγλυφη πλάκα με λιοντάρι να κατασπαράζει δορκάδα, πιθανόν τμήμα κοσμήτη, από τον παλαιοχριστιανικό ναό που προϋπήρχε στη θέση του μεταβυζαντινού ναού του Αγίου Μηνά, 5ος-6ος αι., αίθουσα 1 «Ο παλαιοχριστιανικός ναός».

Relief plaque with lion rending a roe-deer, probably part of a cornice, from the Early Christian church that previously occupied the site of the post-Byzantine church of Aghios Menas, 5th-6th c., Room 1 "The Early Christian Church".

11

Δευτέρα • Monday

12

Τρίτη • Tuesday

13

Τετάρτη • Wednesday

14

Πέμπτη • Thursday

15

Παρασκευή • Friday

16

Σάββατο • Saturday

17

Κυριακή • Sunday

*Ανάσταση του Λαζάρου**Κυριακή των Βαΐων*

Ανάγλυφη πλάκα με πτηνό και φανταστικό(;) ζώο, πιθανόν τμήμα κοσμήτη, από τον παλαιοχριστιανικό ναό που προϋπήρχε στη θέση του μεταβυζαντινού ναού του Αγίου Μηνά, 5ος-6ος αι., αίθουσα 1 «Ο παλαιοχριστιανικός ναός».

Relief plaque with bird and imaginary(?) animal, probably from a cornice, from the Early Christian church that previously occupied the site of the post-Byzantine church of Aghios Menas, 5th-6th c. Room 1 "The Early Christian Church".

18

Μεγάλη Δευτέρα • Διεθνής Ημέρα Μνημείων

Δευτέρα • Monday

19

Μεγάλη Τρίτη

Τρίτη • Tuesday

20

Μεγάλη Τετάρτη

Τετάρτη • Wednesday

21

Μεγάλη Πέμπτη

Πέμπτη • Thursday

22

Μεγάλη Παρασκευή

Παρασκευή • Friday

23

Μεγάλο Σάββατο

Σάββατο • Saturday

24

ΤΟ ΑΓΙΟ ΠΑΣΧΑ

Κυριακή • Sunday

Κορινθιακό κιονόκρανο «γυμνού πυρήνα» με άκανθα τύπου μάσκας, τυποποιημένη παραγωγή των εργαστηρίων της Κωνσταντινούπολης που εξάγεται σε διάφορα μέρη της αυτοκρατορίας. Από το Οκτάγωνο, στην οδό Πηνειού 8, στα δυτικά της πόλης, α' μισό 6ου αι., αίθουσα 1 «Ο παλαιοχριστιανικός ναός».

“Roofed-over” Corinthian capital with mask acanthus leaves, standardized product of workshops in Constantinople, which exported such items to various parts of the Empire. From the Octagon, 8 Penei Street, in Western Thessaloniki, first half of 6th c., Room 1 “The Early Christian Church”.

25

Δευτέρα • Monday

26

Τρίτη • Tuesday

3η Διακαινσίμου

27

Τετάρτη • Wednesday

28

Πέμπτη • Thursday

29

Παρασκευή • Friday

Ζωοδόχου Πηγής

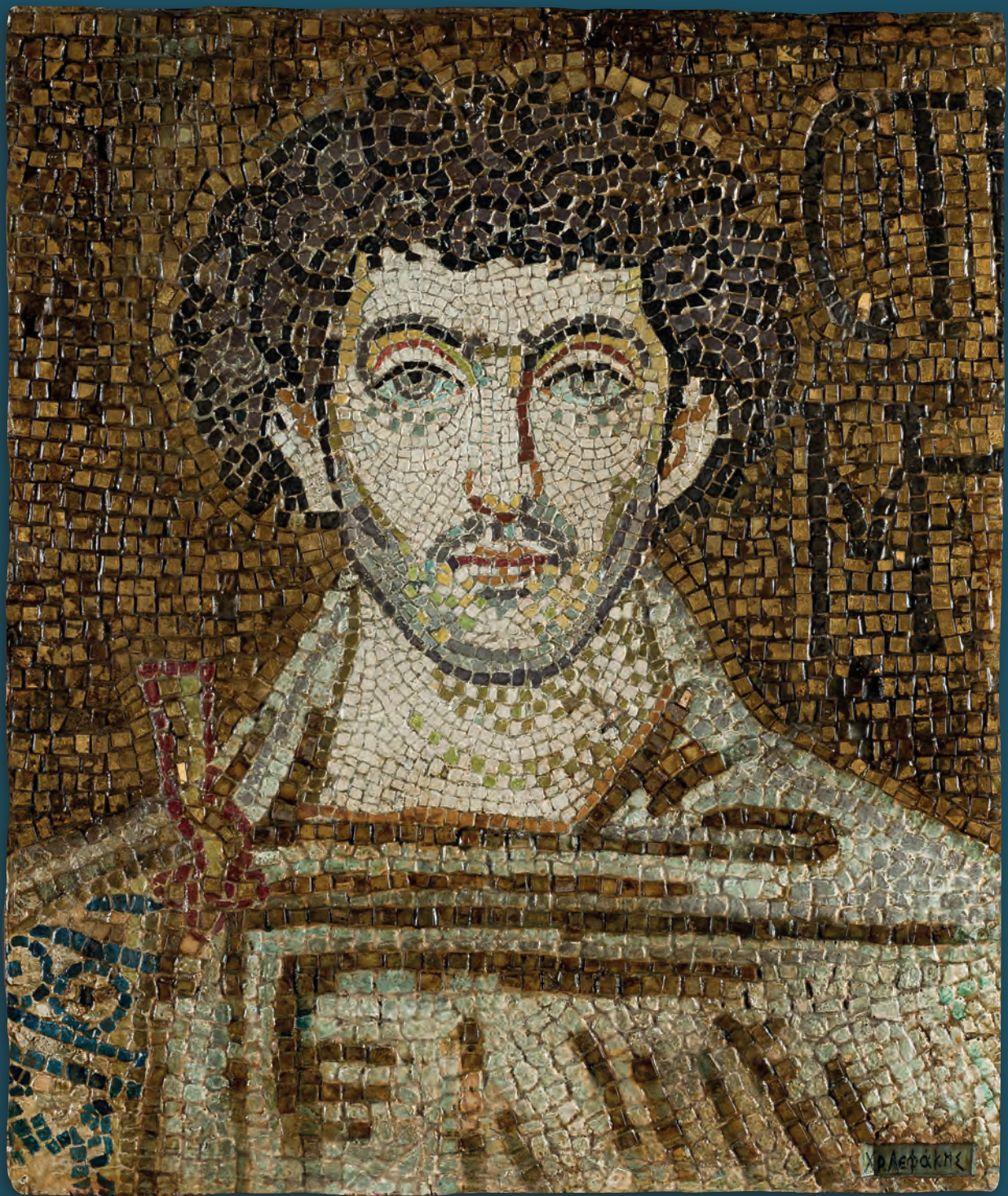
30

Σάββατο • Saturday

01

Κυριακή • Sunday

ΜΑΪΟΣ • MAY Κυριακή του Θωμά • Εργατική Πρωτομαγιά

Χρ. Λεφάκης

02

Δευτέρα • Monday

03

Τρίτη • Tuesday

04

Τετάρτη • Wednesday

05

Πέμπτη • Thursday

Ειρήνης Μεγαλομάρτυρος

06

Παρασκευή • Friday

07

Σάββατο • Saturday

08

Κυριακή • Sunday

Των Μυροφόρων

Πορτραίτο του στρατιωτικού Θερινού από τα εντοίχια ψηφιδωτά του θόλου της Ροτόντας. Αντίγραφο του Χρήστου Λεφάκη, ζωγραφική σε γύψο, 1953, με αφορμή το 9^ο Διεθνές Βυζαντινολογικό Συνέδριο στη Θεσσαλονίκη.

Portrait of the military officer Therinos from the wall mosaics in the vault of the Rotonda. Copy by Christos Lefakis, paint on plaster, 1953, made for the 9th International Conference of Byzantine Studies, held in Thessaloniki.

09

Δευτέρα • Monday

10

Τρίτη • Tuesday

11

Τετάρτη • Wednesday

Κυρίλλου και Μεθοδίου Ισαποστόλων

12

Πέμπτη • Thursday

13

Παρασκευή • Friday

14

Σάββατο • Saturday

15

Κυριακή • Sunday

Του Παραλύτου

Πορτραίτο του στρατιωτικού Ονησιφόρου από τα εντοιχία ψηφιδωτά του θόλου της Ροτόντας. Αντίγραφο του Χρήστου Λεφάκη, ζωγραφική σε γύψο, 1953, με αφορμή το 9^ο Διεθνές Βυζαντινολογικό Συνέδριο στη Θεσσαλονίκη.

Portrait of the military officer Onesiphorus from the wall mosaics in the vault of the Rotonda. Copy by Christos Lefakis, paint on plaster, 1953, made for the 9th International Conference of Byzantine Studies, held in Thessaloniki.

Ο ευαγγελιστής Ματθαίος και η αρχή των περικοπών του, πολυτελές χειρόγραφο ευαγγελιστάριο, τέλη 11ου-αρχές 12ου αι.. Τα νεότερα χρόνια φυλασσόταν στον μεταβυζαντινό ναό του Αγίου Αθανασίου, αίθουσα 4 «Από την Εικονομαχία στη λάμψη των Μακεδόνων και των Κομνηνών»

ⲛ ⲧⲏⲧⲁ

Ⲫⲉⲃⲟⲙⲁ ⲛ

91

ⲉⲕⲧⲟⲕⲧⲁ

ⲙⲁⲗⲓⲟⲗⲓⲟⲛ :

ⲁⲓⲱⲃⲣⲟⲕⲉⲥ ⲁⲣⲁⲛⲉ
ⲙⲉⲗⲓⲕⲁⲧⲁⲣⲣⲟⲛⲉ
ⲱⲧⲉⲃⲟⲙⲁ ⲧⲱⲣⲉ
ⲙⲉⲗⲓⲕⲁⲧⲁⲣⲣⲟⲛⲉ

ⲙⲁⲗⲓⲟⲗⲓⲟⲛ ⲁⲣⲁⲛⲉ
ⲱⲧⲉⲃⲟⲙⲁ ⲧⲱⲣⲉ
ⲱⲧⲉⲃⲟⲙⲁ ⲧⲱⲣⲉ
ⲱⲧⲉⲃⲟⲙⲁ ⲧⲱⲣⲉ

St Matthew and the beginning of the passages from his Gospel, splendid manuscript Lectionary, late 11th-early 12th c. In later times it was kept in the post-Byzantine church of Aghios Athanasios, Room 4 "From Iconoclasm to the Splendour of the Macedonian and Komnenian Dynasties"

ΕΥΧΟΡΤΙ
ΥΓΙΕΝΕΤΕ
ΑΙΤΕ

16

Δευτέρα • Monday

17

Τρίτη • Tuesday

18

Τετάρτη • Wednesday

Διεθνής Ημέρα Μουσείων

19

Πέμπτη • Thursday

20

Παρασκευή • Friday

21

Σάββατο • Saturday

Κωνσταντίνου και Ελένης Ισαποστόλων

22

Κυριακή • Sunday

Τοιχογραφία καμαροσκεπούς τάφου με τετραμελή οικογένεια κατά τη διάρκεια τελετής στη μνήμη των νεκρών προγόνων τους. Μέσα σε στεφάνι η επιγραφή Φλ(αβί//ω/ κέ) Αύρηλία/ Εύστοργία/ ύγιένετε παρο/δίτε και χριστόγραμμα. Οδός Νίγδης, δυτικό νεκροταφείο Θεσσαλονίκης, 320-340, αίθουσα 3 «Από τα Ηλύσια πεδία στον Χριστιανικό Παράδεισο. Ταφές και κοιμητήρια στην παλαιοχριστιανική εποχή».

Wall-painting from a vaulted grave, depicting a family of four honouring deceased ancestors. Within a wreath is an inscription naming the tomb's occupants, Flavius and Aurelia Procla and the Chi-rho. Nigdis Street, Thessaloniki's West Cemetery, 320-340, Room 3 "From the Elysian Fields to the Christian Paradise. Burials and cemeteries in the Early Christian period".

23

Δευτέρα • Monday

24

Τρίτη • Tuesday

25

Τετάρτη • Wednesday

26

Πέμπτη • Thursday

27

Παρασκευή • Friday

28

Σάββατο • Saturday

29

Κυριακή • Sunday

Της Σαμαρείτιδος

Τοιχογραφία καμαροσκεπούς τάφου με χριστόγραμμα, τα αποκαλυπτικά γράμματα Α και Ω και μίμηση ορθομαρμάρωσης, ανασκαφή νοσοκομείου «Άγιος Δημήτριος», ανατολικό νεκροταφείο Θεσσαλονίκης, β' μισό 4ου αι. Αίθουσα 3 «Από τα Ηλύσια πεδία στον Χριστιανικό Παράδεισο. Ταφές και κοιμητήρια στην παλαιοχριστιανική εποχή».

Wall-painting from a vaulted grave, with the Chi-rho, the Apocalyptic letters Alpha and Omega, and imitation of marble revetment, excavation near the hospital "Aghios Demetrios", Thessaloniki's East Cemetery, 350-400. Room 3 "From the Elysian Fields to the Christian Paradise. Burials and cemeteries in the Early Christian period".

30

Δευτέρα • Monday

31

Τρίτη • Tuesday

01

Τετάρτη • Wednesday

ΙΟΥΝΙΟΣ • JUNE

02

Πέμπτη • Thursday

Της Αναλήψεως

03

Παρασκευή • Friday

04

Σάββατο • Saturday

05

Κυριακή • Sunday

Μικρή μαρμάρινη λάρνακα με συρταρωτό κάλυμμα που περιέκλειε ασημένια λειψανοθήκη με χριστόγραμμα. Από το εγκαίνιο της κοιμητηριακής βασιλικής στην οδό Γ' Σεπτεμβρίου, ανατολικό νεκροταφείο της Θεσσαλονίκης, τέλη 4ου αι., αίθουσα 1 «Ο παλαιοχριστιανικός ναός».

Small marble coffer with sliding lid, which contained a silver reliquary with the Chi-rho. From the *enkainion* of the funerary basilica in Triti Septemvriou Street, Thessaloniki's East Cemetery, late 4th c., Room 1 "The Early Christian Church".

06

Δευτέρα • Monday

07

Τρίτη • Tuesday

08

Τετάρτη • Wednesday

09

Πέμπτη • Thursday

10

Παρασκευή • Friday

11

Σάββατο • Saturday

12

Κυριακή • Sunday

Ψυχοσάββατο

Της Πεντηκοστής

Τοιχογραφία καμαροσκεπών τάφου με μίμηση ορθομαρμάρωσης και χριστόγραμμα, ανασκαφή στην οδό Πελειάδου 5, δυτικό νεκροταφείο Θεσσαλονίκης, μέσα 4ου αι.

Wall-painting from a vaulted grave with imitation marble revetment and the Chi-rho, excavation at 5 Peleiadou Street, Thessaloniki's West Cemetery, mid 4th c.

13

Του Αγίου Πνεύματος

Δευτέρα • Monday

14

Τρίτη • Tuesday

15

Τετάρτη • Wednesday

16

Πέμπτη • Thursday

17

Παρασκευή • Friday

18

Σάββατο • Saturday

19

Των Αγίων Πάντων

Κυριακή • Sunday

Βάθρο κίονα για τη στήριξη αδριάντα με ανάγλυφες προσωποποιήσεις πόλεων: της Ρώμης, ως Αμαζόνα με ασπίδα και πιθανόν τη Νέα Ρώμη, την Κωνσταντινούπολη, με πυργωτό στέμμα και κρατώντας κέρασ αφθονίας. Βρέθηκε το 1934 κοντά στη βασιλική του Αγίου Δημητρίου, 4ος-5ος αι., αίθουσα 2 «Η παλαιοχριστιανική πόλη».

Column pedestal for a statue with relief personification of Rome as an Amazon with shield, and probably the New Rome, Constantinople, with turreted crown, holding a horn of plenty. Found in 1934 near the basilica of Aghios Demetrios, 4th-5th c., Room 2 "Early Christian City".

20

Δευτέρα • Monday

21

Τρίτη • Tuesday

22

Τετάρτη • Wednesday

23

Πέμπτη • Thursday

24

Παρασκευή • Friday

Γενέσιον Ιωάννου Προδρόμου

25

Σάββατο • Saturday

26

Κυριακή • Sunday

Μικρή λάρνακα σε μορφή σαρκοφάγου με οπές για παρασκευή ευλογίας, 5ος-6ος αι. σε χρήση και στον 9ο αι., από το εγκαίνιο ναού στην οδό Εγνατία-Μητρ. Γενναδίου, πιθανόν το καθολικό της μονής Προδρόμου. Ανασκάφηκε πριν το Β' Παγκόσμιο πόλεμο στα θεμέλια του - κατεστραμμένου από την πυρκαγιά του 1917 - Σουλεϊμάν Τζαμιού. Αίθουσα 4 «Από την Εικονομαχία στη λάμψη των Μακεδόνων και των Κομνηνών».

Small coffer in the form of a sarcophagus with holes for the production of *eulogies*, objects that pilgrims received as a memento of their visit to a shrine, 5th-6th c., still in use in the 9th c. From the *enkainion* of a church, in Egnatia - Metr. Gennadiou Street, probably the katholikon of the Prodomos Monastery. Excavated before World War II, in the foundations of the Suleiman Çamii which was destroyed in the 1917 fire. Room 4 "From Iconoclasm to the Splendour of the Macedonian and Komnenian Dynasties".

27

Δευτέρα • Monday

28

Τρίτη • Tuesday

29

Τετάρτη • Wednesday

Πέτρου και Παύλου Αποστόλων

30

Πέμπτη • Thursday

Σύναξις των 12 Αποστόλων

01

Παρασκευή • Friday

ΙΟΥΛΙΟΣ • JULY

Κοσμά και Δαμιανού των Αναγύρων

02

Σάββατο • Saturday

03

Κυριακή • Sunday

Διάλιθοι σταυροί κάτω από τοξοστοιχία, τοιχογραφία παρεκκλησίου στην οδό Κασσάνδρου 90, β' μισό 9ου αι., αίθουσα 4 «Από την Εικονομαχία στη λάμψη των Μακεδόνων και των Κομνηνών».

Gemmed crosses beneath an arcade, wall-painting from a chapel at 90 Kassandrou Street, 850-900, Room 4 "From Iconoclasm to the Splendour of the Macedonian and Komnenian Dynasties".

Παναγία Σοφία, Θεσσαλονίκη,
Panagia Sophia, Thessaloniki.

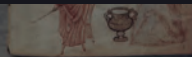
α η αναβολή διαφόρων
ταυρών, γαλά με τριών-
αυτών, επηρεάζονται σε
παράλληλα ο ίδιος του
μαρμαρινών εκκλησιών,
αυτοί είναι, η σύνθεση
υ επιρροών, οι αλλαγές
α βελών, το αζωκοί.

a new type of church gradually
emerged, with the evolution of
and monuments of the Macedonian
complex octagonal type in a
use of brick, both as building
massive masonry, a plastic
of brickwork and pseudo-kufic
inscriptions.

Ένα ενδιαφέρον κατασκευαστικό στοιχείο
της Βυζαντινής οικοδομικής έχει διαπιστω-
θεί στο υπέρυψο της Αγίας Σοφίας Θεσα-
λονίκης. Μεγάλης αριθμός αγγείων δια-
φόρων τύπων, έχει χρησιμοποιηθεί ως ελα-
φρύ υλικό πλήρωσης του κενού χώρου ανά-
μεσα στους βόλους και στους κολώνες τει-
χούς προκειμένου να δημιουργηθεί επίπεδη
επιφάνεια για το δάπεδο των υπέρυψων.

One interesting structural aspect of Byzantine
building practices has been noted in the
galleries of Hagia Sophia in Thessaloniki. A
large number of terracotta vessels of various
types have been used as a light fill-in
material in the spaces between the vaults and
the walls in order to create flat surfaces for
the gallery floors.

Εικονομαχία

Η εικονομαχία ήταν ένα σύνθετο το θέμα
κατά τον 8ο και 9ο αιώνα, είχε θρησκευτικό και
πνευματικό κίνητρο, αλλά και κοινωνικός και πολι-
τικός προσεκτικός. Εξελίχθηκε με το διωγμό των ε-
κόνων αλλά και με δευτερογενή φαινόμενα, όπως
αντιμοναχική παληκή και νομοκρατία μέτρα σε δι-
μός της εκκλησιαστικής και μοναστηριακής περιου-
σίας. Στους ναούς επικράτησε ο σκεπτικός διακο-
σμός με κριτήριο το συμβόλαιο του εικονισμού. Τα δι-
ωγμολογία εμπόδιζαν με γεωμετρικά και ζωο-
μορφικά θέματα, φυσικά σχέδια και μίμηση ορθο-
γώνιας.

Iconoclasm

The iconoclast movement, which convulsed Byzantium
in the 8th and 9th centuries, was driven by religious
and spiritual motives, but also had social and political
ramifications. It took the form of opposition to, and
destruction of icons, but was also manifested in such
secondary phenomena as an anti-monastic campaign
and the instituting of legal measures against eccle-
siastical and monastic property. Non-representational
decoration prevailed in the churches, most notably
the symbol of the cross. The thematic repertoire was
enriched by geometrical and zoomorphic motifs,
vegetal designs, and imitation marble revetment.

04

Δευτέρα • Monday

05

Τρίτη • Tuesday

06

Τετάρτη • Wednesday

07

Πέμπτη • Thursday

Κυριακής Μεγαλομάρτυρος

08

Παρασκευή • Friday

09

Σάββατο • Saturday

10

Κυριακή • Sunday

Τα υπερώα της Αγίας Σοφίας, μετά τις εργασίες που ακολούθησαν τον σεισμό του 1978. Αποψη της αίθουσας 4 «Από την Εικονομαχία στη λάμψη των Μακεδόνων και Κομνηνών».

The galleries of Aghia Sophia, after the work carried out following the 1978 earthquake. View of Room 4 "From Iconoclasm to the Splendour of the Macedonian and Komnenian Dynasties".

11

Ευφημίας Μεγαλομάρτυρος • Όλγας Ισαποστόλου

Δευτέρα • Monday

12

Τρίτη • Tuesday

13

Τετάρτη • Wednesday

14

Πέμπτη • Thursday

15

Παρασκευή • Friday

16

Σάββατο • Saturday

17

Πατέρων Δ' Οικουμενικής Συνόδου • Μαρίνης Μεγαλομάρτυρος

Κυριακή • Sunday

Μολύβδινη σφραγίδα του Λέοντα, βασιλικού πρωτοσπαθάριου και στρατηγού Θεσσαλονίκης, με πατριαρχικό σταυρό, 10ος αι. Από τα υπερώα της Αγίας Σοφίας που λειτουργούσαν και ως χώροι γραμματείας (σεκρέτα) της μητρόπολης. Αίθουσα 4 «Από την Εικονομαχία στη λάμψη των Μακεδόνων και των Κομνηνών».

Lead seal of Leo, royal *protospatharios* and *strategos* of Thessaloniki, with patriarchal cross, 10th c. From the galleries of Aghia Sophia, which served as offices for the secretariat of the Metropolitan Diocese. Room 4 "From Iconoclasm to the Splendour of the Macedonian and Komnenian Dynasties".

18

Δευτέρα • Monday

19

Τρίτη • Tuesday

20

Τετάρτη • Wednesday

Ηλιού Προφήτου

21

Πέμπτη • Thursday

22

Παρασκευή • Friday

Μαρίας Μαγδαληνής

23

Σάββατο • Saturday

24

Κυριακή • Sunday

Μολύβδινη σφραγίδα του Νικήτα, αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, με σταυρό ευλογίας, δ' τέταρτο 10ου –α' τέταρτο 11ου αι. Από τα υπερώα της Αγίας Σοφίας που λειτουργούσαν και ως χώροι γραμματείας (σεκρέτα) της μητρόπολης. Αίθουσα 4 «Από την Εικονομαχία στη λάμψη των Μακεδόνων και των Κομνηνών».

Lead seal of Nicetas, Archbishop of Thessaloniki, with benediction cross, last quarter 10th - first quarter 11th c. From the galleries of Aghia Sophia, which served as offices for the secretariat of the Metropolitan Diocese. Room 4 "From Iconoclasm to the Splendour of the Macedonian and Komnenian Dynasties".

25

Δευτέρα • Monday

26

Τρίτη • Tuesday

Αγίας Παρασκευής Μεγαλομάρτυρος

27

Τετάρτη • Wednesday

Αγίου Παντελεήμονος Μεγαλομάρτυρος του Ιαματικού

28

Πέμπτη • Thursday

29

Παρασκευή • Friday

30

Σάββατο • Saturday

31

Κυριακή • Sunday

Μολύβδινη σφραγίδα του Ιωάννη, σπαθαροκουβικαλαρίου και με τη Θεοτόκο δεόμενη, σε δημοφιλή εικονογραφικό τύπο της εποχής, 10ος-11ος αι. Από τα υπερώα της Αγίας Σοφίας που λειτουργούσαν και ως χώροι γραμματείας (σεκρέτα) της μητρόπολης. Αίθουσα 4 «Από την Εικονομαχία στη λάμψη των Μακεδόνων και των Κομνηνών».

Lead seal of Ioannes, *spatharocubicalarios*, with the Virgin *orans*, in a popular iconographic type of the period, 10th-11th c. From the galleries of Aghia Sophia, which served as offices for the secretariat of the Metropolitan Diocese. Room 4 "From Iconoclasm to the Splendour of the Macedonian and Komnenian Dynasties".

Χρυσοκέντητος μεταξωτός «επιτάφιος της Θεσσαλονίκης», αρχές 14ου αι. που τα νεότερα χρόνια φυλασσόταν στον μεταβυζαντινό ναό της Παναγούδας. Αίθουσα 7 «Το Λυκόφως του Βυζαντίου 1204-1453».

Gold-embroidered silk "*epitaphios* of Thessaloniki", early 14th c. which in later years was kept in the post-Byzantine church of Panagouda. Room 7
"The Twilight of Byzantium. 1204-1453".

Πλάκα ψευδοσκαλισμένη με σταυρούς σε κολωνάκια. Τέλος α.
Pseudoscaenophagus slab with crosses in a colonnade. 10th cent.

01

Δευτέρα • Monday

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ • AUGUST

02

Τρίτη • Tuesday

03

Τετάρτη • Wednesday

04

Πέμπτη • Thursday

05

Παρασκευή • Friday

06

Σάββατο • Saturday

Μεταμόρφωση του Σωτήρος

07

Κυριακή • Sunday

Ανάγλυφη πλάκα ψευδοσαρκοφάγου με τοξοστοιχία, σταυρούς, φυτά και διακάριο με τη συντομογραφία Φ(ῶ)ς, ναός Αγίας Σοφίας, 11ος αι., αίθουσα 4 «Από την Εικονομαχία στη λάμψη των Μακεδόνων και των Κομνηνών». Μέσα στον ναό θάβονται επίσης για τιμητικούς λόγους σημαίνουσες προσωπικότητες, κυρίως εκκλησιαστικοί αξιωματούχοι.

Relief slab of a pseudosarcophagus with arcade, crosses, plants and a paten marked Φ(ῶ)ς (=Light), Aghia Sophia, 11th c., Room 4 "From Iconoclasm to the Splendour of the Macedonian and Komnenian Dynasties". Important persons, usually senior churchmen, were often honoured with a tomb inside the church.

08

Δευτέρα • Monday

09

Τρίτη • Tuesday

10

Τετάρτη • Wednesday

11

Πέμπτη • Thursday

12

Παρασκευή • Friday

13

Σάββατο • Saturday

14

Κυριακή • Sunday

Η Παναγία δεόμενη, πλαισιωμένη από αγίους με αμφίεση διακόνου που κρατούν θυμιατήριο και θήκη για λιβάνι. Τοιχογραφία κόγχης ιερού από παρεκκλήσι στα νότια του Πύργου του Τριγωνίου, γύρω στα 1100. Αίθουσα 4 «Από την Εικονομαχία στη λάμψη των Μακεδόνων και των Κομνηνών».

The Virgin *orans*, between saints in deacon's garb and holding censer and incense box. Wall-painting from the sanctuary conch of a chapel south of the Trigonion Tower, *circa* 1100. Room 4 "From Iconoclasm to the Splendour of the Macedonian and Komnenian Dynasties".

15

Κοίμηση της Θεοτόκου

Δευτέρα • Monday

16

Τρίτη • Tuesday

17

Τετάρτη • Wednesday

18

Πέμπτη • Thursday

19

Παρασκευή • Friday

20

Σάββατο • Saturday

21

Κυριακή • Sunday

Ο αρχάγγελος Μιχαήλ σε τοιχογραφία ταφικού μνημείου, νότιο κλίτος Αγίας Σοφίας, μετά το 1224(?), αίθουσα 7 «Το Λυκόφως του Βυζαντίου 1204-1453»

The Archangel Michael, wall-painting from a tomb monument, Aghia Sophia, south aisle, post 1224(?), Room 7 "The Twilight of Byzantium 1204-1453".

22

Δευτέρα • Monday

23

Τρίτη • Tuesday

24

Τετάρτη • Wednesday

Κοσμά του Αιτωλού

25

Πέμπτη • Thursday

26

Παρασκευή • Friday

27

Σάββατο • Saturday

Φανουρίου Μεγαλομάρτυρος

28

Κυριακή • Sunday

Ο αρχάγγελος Γαβριήλ σε τοιχογραφία ταφικού μνημείου, νότιο κλίτος Αγίας Σοφίας, μετά το 1224(?), αίθουσα 7 «Το Λυκόφως του Βυζαντίου 1204-1453»

The Archangel Gabriel, wall-painting from a tomb monument, Aghia Sophia, south aisle, post 1224(?), Room 7 "The Twilight of Byzantium 1204-1453".

29

Αποτομή κεφαλής Ιωάννου του Προδρόμου

Δευτέρα • Monday

30

Αλεξάνδρου Κωνσταντινουπόλεως

Τρίτη • Tuesday

31

Τετάρτη • Wednesday

01

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ • SEPTEMBER

Αρχή της Ινδίκτου • Των Αγίων Σαράντα Παρθένων και Ασκητριών

Πέμπτη • Thursday

02

Αγίου Μάμαντος Μεγαλομάρτυρος

Παρασκευή • Friday

03

Σάββατο • Saturday

04

Κυριακή • Sunday

Ο άγιος Γεώργιος(;) σε τοιχογραφία ταφικού μνημείου, νότιο κλίτος Αγίας Σοφίας, μετά το 1224(?), αίθουσα 7 «Το Λυκόφως του Βυζαντίου 1204-1453»

St George (?), wall-painting from a tomb monument, Aghia Sophia, south aisle, post 1224(?), Room 7 "The Twilight of Byzantium 1204-1453".

05

Δευτέρα • Monday

06

Τρίτη • Tuesday

07

Τετάρτη • Wednesday

08

Πέμπτη • Thursday

Γενέσιον της Θεοτόκου

09

Παρασκευή • Friday

Ιωακείμ και Άννης

10

Σάββατο • Saturday

11

Κυριακή • Sunday

Γυάλινο μυροδοχείο από αχνοπράσινο γυαλί, από τάφο σε παρεκκλήσι, βορείως του Αγίου Δημητρίου, 14ος αι.

Pale green glass perfume vessel (unguentarium), from a tomb in a chapel north of Aghios Demetrios, 14th c.

12

Δευτέρα • Monday

13

Τρίτη • Tuesday

100 χρόνια από την καταστροφή της Σμύρνης

14

Τετάρτη • Wednesday

Υψωση Τιμίου Σταυρού

15

Πέμπτη • Thursday

16

Παρασκευή • Friday

Ευφημίας Μεγαλομάρτυρος

17

Σάββατο • Saturday

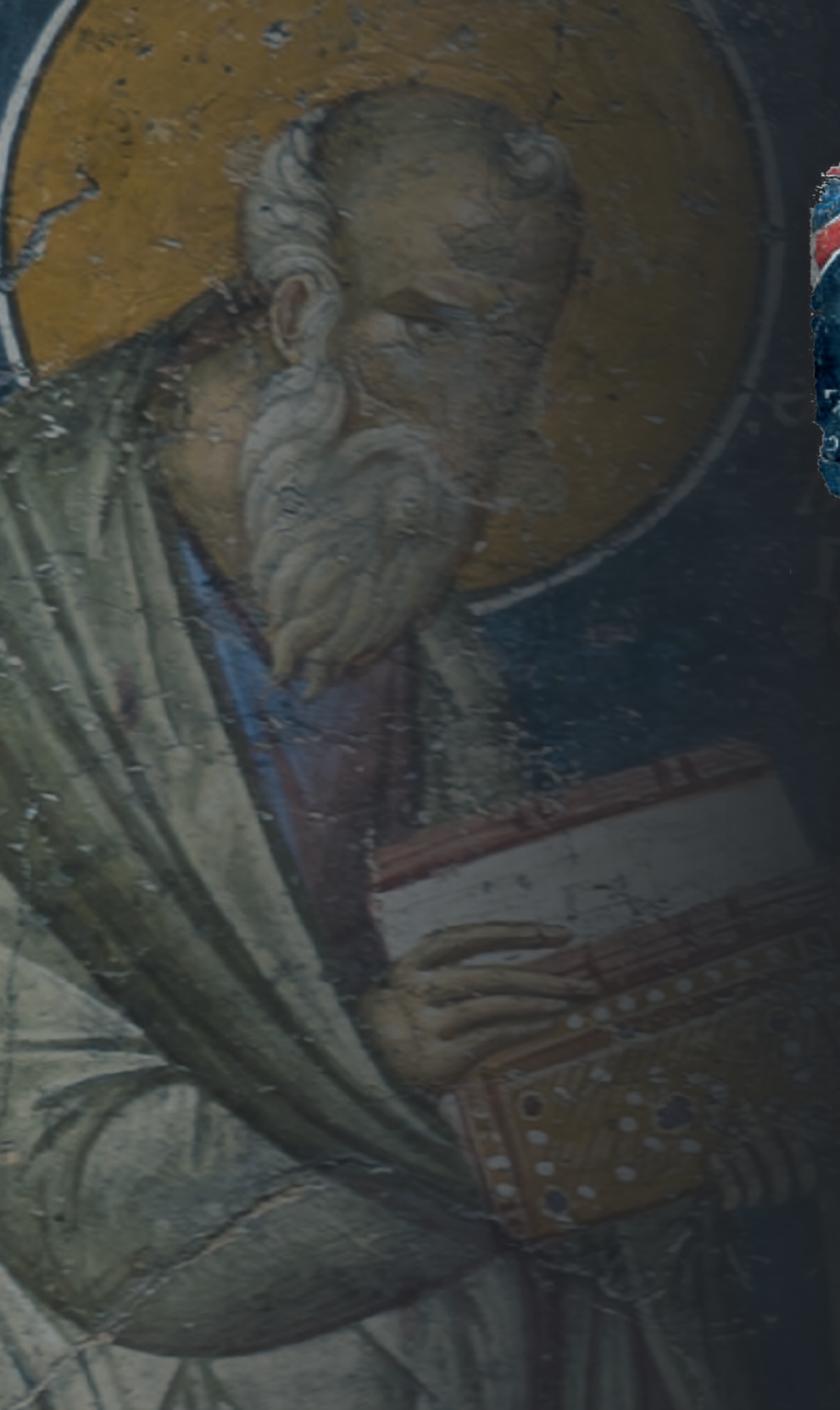
Σοφίας, Πίστεως, Ελπίδος, Αγάπης

18

Κυριακή • Sunday

Ο Ιωάννης Βαπτιστής, τοιχογραφία από το καθολικό της Μονής Βλατάδων, 1360-1380(?), αίθουσα 7 «Το Λυκόφως του Βυζαντίου 1204-1453».

St John the Baptist, wall-painting from the katholikon of the Blatades Monastery, 1360-1380(?), Room 7 "The Twilight of Byzantium 1204-1453".

19

Δευτέρα • Monday

20

Τρίτη • Tuesday

Ευσταθίου Μεγαλομάρτυρος

21

Τετάρτη • Wednesday

22

Πέμπτη • Thursday

23

Παρασκευή • Friday

Σύλληψη Τιμίου Προδρόμου • Ευρωπαϊκές Ημέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς

24

Σάββατο • Saturday

Ευρωπαϊκές Ημέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς

25

Κυριακή • Sunday

Ευρωπαϊκές Ημέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Ο Ιωάννης Θεολόγος, τοιχογραφία από το καθολικό της Μονής Βλατάδων, 1360-1380(?), αίθουσα 7 «Το Λυκόφως του Βυζαντίου. 1204-1453».

St John the Theologian (the Divine), wall-painting from the katholikon of the Blatades Monastery, 1360-1380(?), Room 7 "The Twilight of Byzantium 1204-1453".

26

Ιωάννου Θεολόγου

Δευτέρα • Monday

27

Τρίτη • Tuesday

28

Τετάρτη • Wednesday

29

Πέμπτη • Thursday

30

Παρασκευή • Friday

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ • OCTOBER

01

Σάββατο • Saturday

02

Κυριακή • Sunday

Γυάλινη οينوχόη, με δαγκάνες κάβουρα και αδιάγνωστο υγρό, που βρέθηκε εντοιχισμένο, πιθανόν για αποτροπαϊκούς λόγους, στην κεντρική αψίδα του καθολικού της Μονής Βλατάδων, 14ος αι.

Glass jug, with crab claws and an unidentified liquid, found built into the wall of the central apse in the katholikon of the Blatades Monastery, presumably to ward off evil, 14th c.

Εφυσωμένα αγγεία από ανασκαφή κοιμητηρίου στη Μονή Βλατάδων, 13ος - 15ος αι.
Glazed pottery from the excavation of a cemetery at Vlatadon Monastery, 13th - 15th

03

Διονυσίου Αρεοπαγίτου

Δευτέρα • Monday

04

Τρίτη • Tuesday

05

Τετάρτη • Wednesday

06

Πέμπτη • Thursday

07

Σεργίου και Βάκκου Μαρτύρων

Παρασκευή • Friday

08

Σάββατο • Saturday

09

Κυριακή • Sunday

10

Δευτέρα • Monday

11

Τρίτη • Tuesday

12

Τετάρτη • Wednesday

13

Πέμπτη • Thursday

14

Παρασκευή • Friday

15

Σάββατο • Saturday

16

Κυριακή • Sunday

Διεθνής Ημέρα Αρχαιολογίας

Μικρογραφική αναπαράσταση του ναού του Σωτήρος Χριστού, έργο - δωρεά Χρυσόστομου Τζημάκα, 20ος αι. και εφυσλωμένη κούπα με μυθικό πτηνό από ταφή στον περίβολο του ναού, 14ος αι.

Miniature of the church of Christ the Saviour, made and donated by Chrysostomos Tzimakas, 20th c., and glazed bowls with mythical bird from a burial in the churchyard, 14th c.

† Ναός σεβάσμιος τοῦ ἐν ἀγίοις [πατρὸς] ἡμῶν καὶ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Παύλου τοῦ Ὁμολογητοῦ †]

Επιγραφή εντοιχισμένη εἰς τὸν τοίχον τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Παύλου ἐν Κωνσταντινουπόλει.
Τὸ τελευταῖον τμήμα τῆς ἐπιγραφῆς εὑρίσκεται στο Μουσεὸν Κωνσταντινουπόλεως.

Inscription in the exterior wall of a three-sided apse, 19th century.
The end of the inscription is in the Constantinian Archaeological Museum.

17

Δευτέρα • Monday

18

Τρίτη • Tuesday

Λουκά Ευαγγελιστού

19

Τετάρτη • Wednesday

20

Πέμπτη • Thursday

21

Παρασκευή • Friday

22

Σάββατο • Saturday

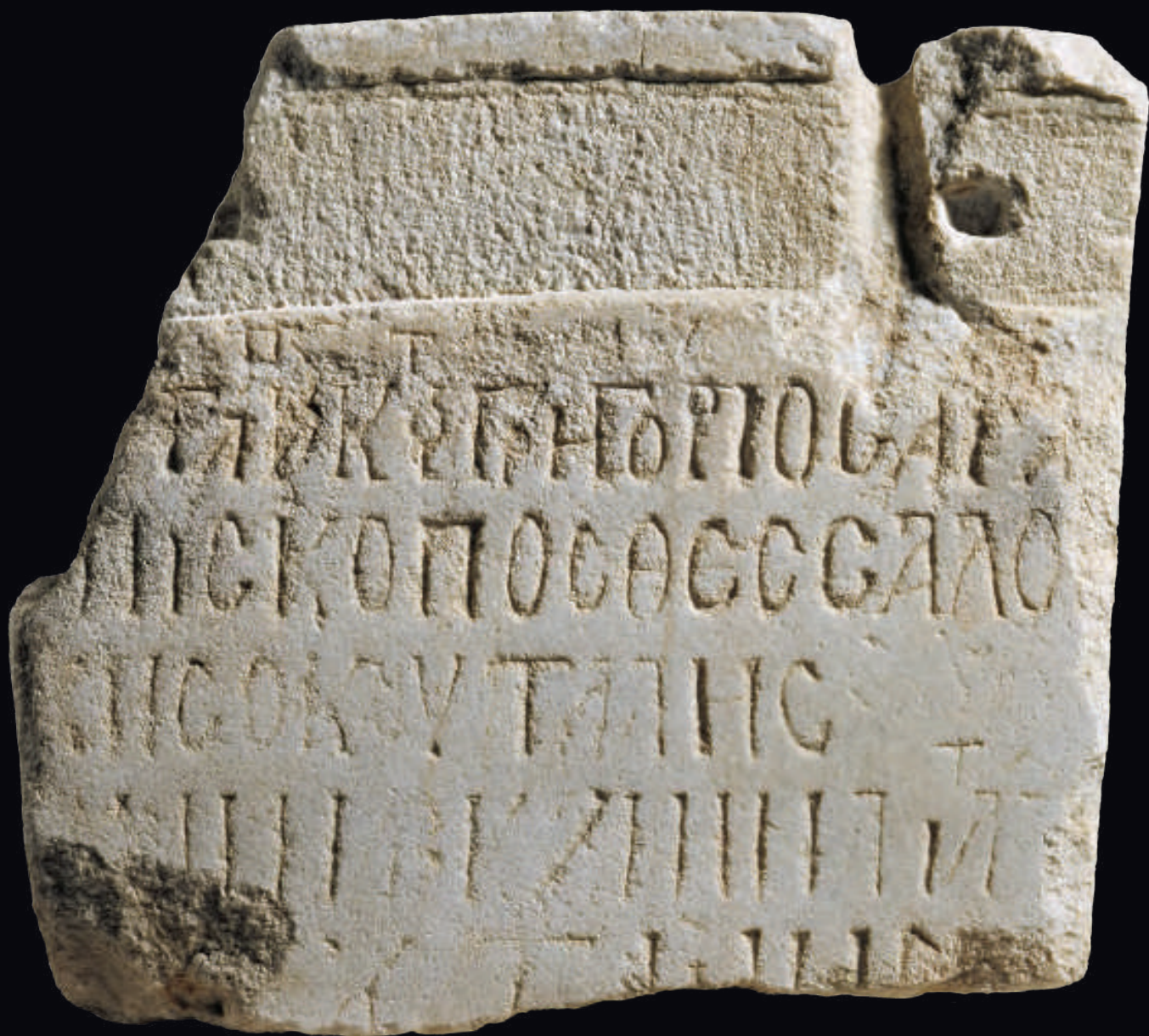
23

Κυριακή • Sunday

Ιακώβου Αδελφόθεου

Μαρμάρινοι κίονες, εντοιχισμένοι πιθανόν σε τρίπλευρη αψίδα Ιερού, με επιγραφή του 9ου-10ου αι. που αναφέρει ναό αφιερωμένο στον καταγόμενο από τη Θεσσαλονίκη, Παύλο τον Ομολογητή, αρχιεπίσκοπο Κωνσταντινούπολης στον 4ο αι. Βρέθηκαν επαναχρησιμοποιημένοι τον 19ο αι. σε μικρή κλίμακα στον ναό του αγίου Δημητρίου (Κασιμιέ τζαμί). Το τελευταίο τμήμα της επιγραφής βρίσκεται στο Μουσείο Κωνσταντινούπολης. Αίθουσα 4 «Από την Εικονομαχία στη λάμψη των Μακεδόνων και των Κομνηνών».

Marble columns with inscription from the 9th-10th c. relating to a church dedicated to Paul the Confessor, Archbishop of Constantinople in the 4th c. and a native of Thessaloniki. They were in the exterior wall of a three-sided sanctuary apse and found re-used in a small stairway (19th c.) in the church of Aghios Demetrios (Casimié Camii). The end of the inscription is in the Constantinople Archaeological Museum. Room 4 "From Iconoclasm to the Splendour of the Macedonian and Komnenian Dynasties".

24

Δευτέρα • Monday

25

Τρίτη • Tuesday

26

Τετάρτη • Wednesday

Δημητρίου Μεγαλομάρτυρος του Μυροβλήτου

27

Πέμπτη • Thursday

Νέστορος Μάρτυρος

28

Παρασκευή • Friday

Επέτειος του ΟΧΙ - Εθνική Εορτή

29

Σάββατο • Saturday

30

Κυριακή • Sunday

Μαρμάρινη επιτύμβια επιγραφή του Γρηγορίου Κουτάλη, αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, 1333-1334 που βρέθηκε επαναχρησιμοποιημένη στον μιναρέ της Αγίας Σοφίας. Ο τάφος του Κουτάλη ίσως καταστράφηκε μετά το 1524 όταν ο ναός μετατράπηκε σε τζαμί, αίθουσα 7 «Το Λυκόφως του Βυζαντίου 1204-1453».

Marble funerary inscription of Gregory Koutales, Archbishop of Thessaloniki, 1333-1334. Found re-used in the minaret of Aghia Sophia. Koutales' tomb may have been destroyed after 1524, when the church was turned into a mosque. Room 7 "The Twilight of Byzantium 1204-1453".

Epistyle of a carved wooden templon with the twelve apostles, probably the work of Theban painter Frangos Katelanos. In later times it was kept in the post-Byzantine church of Aghios Athanasios, mid 16th c., Room 10 "Byzantium after Byzantium. The Byzantine Legacy in the years after the Fall. 1453-19th c."

Επιστύλιο ξυλόγλυπτου τέμπλου με τους δώδεκα αποστόλους, πιθανόν έργο του Θηβαίου ζωγράφου, Φράγγου Κατελάνου. Τα νεότερα χρόνια φυλασσόταν στον μεταβυζαντινό ναό του Αγίου Αθανασίου, μέσα 16ου αι., αίθουσα 10 «Το Βυζάντιο μετά το Βυζάντιο. Η βυζαντινή κληρονομιά στους χρόνους μετά την Άλωση. 1453-19ος αι.».

ΕΙΣ ΑΝΤΙΣΤΗΝΤΕΣ
ΠΑΣΙΝ ΑΝΤΙΣΤΗΝΤΕΣ
ΑΝΑΝΕΟΥΡΕΤΕ ΤΟΝ
ΠΕΤΡΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΑΥΚΟ
ΣΑΙΝ ΑΡΤΕΜΙΔΕ ΦΡΥΡΑΡΧ
ΕΔΕΞΙΟΥΤΑΙΣ ΥΝΕΥΛΑΙ
ΧΕΙΓΑΡ ΕΝ ΤΟΣ ΤΟΝ ΗΣ
ΕΤΕΡΩΝ

ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΣ
ΥΠΕΡΑΓΓΙΑ
ΕΙΣ ΑΝΤΙΣΤΗΝΤΕΣ
ΑΝΤΙΣΤΗΝΤΕΣ
ΤΟΣ ΠΡΟΣΧΕΙ
ΠΟΛΕΙ
ΕΤΕΡΩΝ

31

Δευτέρα • Monday

01

Τρίτη • Tuesday

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ • NOVEMBER

Κοσμά και Δαμιανού των Αναγύρων

02

Τετάρτη • Wednesday

03

Πέμπτη • Thursday

04

Παρασκευή • Friday

05

Σάββατο • Saturday

06

Κυριακή • Sunday

Δυο τμήματα μαρμάρινης κτητορικής επιγραφής σε ιαμβικό τρίμετρο που αναφέρεται σε ανακαίνιση ναού από τον σεβαστό Πέτρο Δουκόπουλο, 1284. Βρέθηκε επαναχρησιμοποιημένη στον πυλώνα του τζαμιού του Εσκι Σεράι (Προφήτης Ηλίας), αίθουσα 7 «Το Λυκόφως του Βυζαντίου 1204-1453».

Two fragments of a marble patronal inscription in iambic trimeter relating to the renovation of a church by the *sebastos* Petros Doukopoulos, 1284. Found re-used in the portal of the Eski Seraï Camii (Profitis Elias), Room 7 “The Twilight of Byzantium 1204-1453”.

ΕΚ ΨΚΑΤΑ

ΙΩΑΝΝΗΝ:

07

Δευτέρα • Monday

08

Τρίτη • Tuesday

09

Τετάρτη • Wednesday

10

Πέμπτη • Thursday

11

Παρασκευή • Friday

12

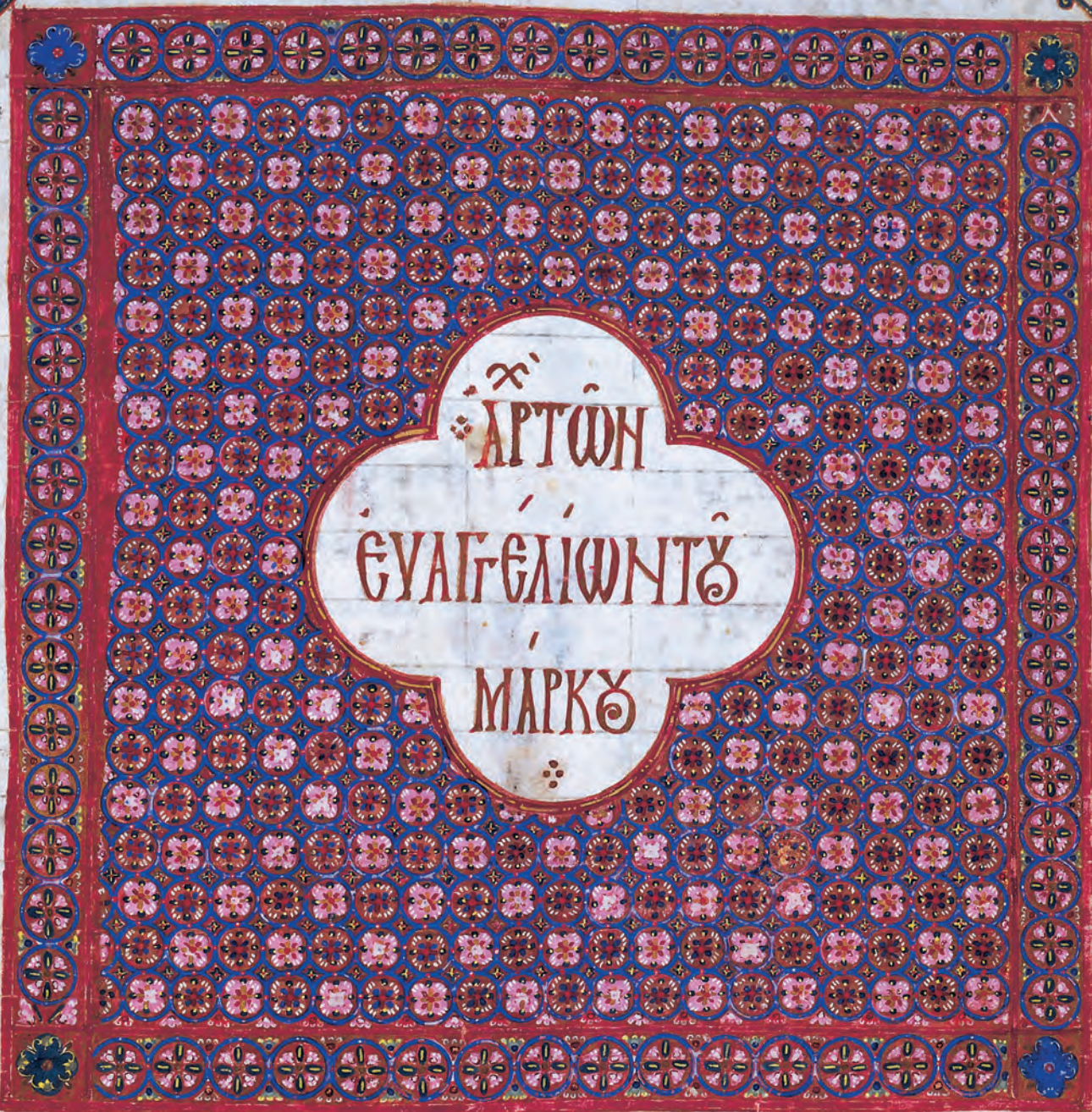
Σάββατο • Saturday

13

Κυριακή • Sunday

Ορθογώνιο επίτιτλο πλούσια διακοσμημένο με ανθοπέταλα, από πολυτελές χειρόγραφο ευαγγέλιο με περικοπές των τεσσάρων ευαγγελίων (ευαγγελιστάριο), τέλη 11ου-αρχές 12ου αι. Τα νεότερα χρόνια φυλασσόταν στον μεταβυζαντινό ναό του Αγίου Αθανασίου, αίθουσα 4 «Από την Εικονομαχία στη λάμψη των Μακεδόνων και των Κομνηνών».

Rectangular headpiece richly decorated with flower petals, from a splendid manuscript Lectionary, late 11th-early 12th c. In later times it was kept in the post-Byzantine church of Aghios Athanasios, Room 4 "From Iconoclasm to the Splendour of the Macedonian and Komnenian Dynasties".

ΕΚΤΟΚΤΑ

ΜΑΡΚΟΝ :

14

Γρηγορίου Παλαμά

Δευτέρα • Monday

15

Τρίτη • Tuesday

16

Ματθαίου Αποστόλου και Ευαγγελιστή

Τετάρτη • Wednesday

17

Επέτειος του Πολυτεχνείου

Πέμπτη • Thursday

18

Παρασκευή • Friday

19

Σάββατο • Saturday

20

Κυριακή • Sunday

Ορθογώνιο επίτιτλο, πλούσια διακοσμημένο με ανθοπέταλα, από πολυτελές χειρόγραφο ευαγγέλιο με περικοπές των τεσσάρων ευαγγελίων (ευαγγελιστάριο), τέλη 11ου-αρχές 12ου αι. Τα νεότερα χρόνια φυλασσόταν στον μεταβυζαντινό ναό του Αγίου Αθανασίου, αίθουσα 4 «Από την Εικονομαχία στη λάμψη των Μακεδόνων και των Κομνηνών».

Rectangular headpiece richly decorated with flower petals, from a splendid manuscript Lectionary, late 11th-early 12th c. In later times it was kept in the post-Byzantine church of Aghios Athanasios, Room 4 "From Iconoclasm to the Splendour of the Macedonian and Komnenian Dynasties".

✠ ΤΗΒΤΑ

ΕΒΔΟΜΑ ✠

ΤΗΣ ΠΑΥ
ΚΟΝΤΗΣ ΠΕΝΤΗΚΟ
ΤΗΣ ΕΒΟΥΝ
ΣΑΙΠΗΣ

✠ ΕΚΤΟΚΤΑ

ΜΑΘΑΙΟΝ :

21

Τα Εισόδια της Θεοτόκου

Δευτέρα • Monday

22

Τρίτη • Tuesday

23

Τετάρτη • Wednesday

24

Πέμπτη • Thursday

25

Αικατερίνης Μεγαλομάρτυρος

Παρασκευή • Friday

26

Στυλιανού Οσίου

Σάββατο • Saturday

27

Κυριακή • Sunday

Ορθογώνιο επίτιτλο, πλούσια διακοσμημένο με ανθοπέταλα, από πολυτελές χειρόγραφο ευαγγέλιο με περικοπές των τεσσάρων ευαγγελίων (ευαγγελιστάριο), τέλη 11ου-αρχές 12ου αι. Τα νεότερα χρόνια φυλασσόταν στον μεταβυζαντινό ναό του Αγίου Αθανασίου, αίθουσα 4 «Από την Εικονομαχία στη λάμψη των Μακεδόνων και των Κομνηνών».

Rectangular headpiece richly decorated with flower petals, from a splendid manuscript Lectionary, late 11th-early 12th c. In later times it was kept in the post-Byzantine church of Aghios Athanasios, Room 4 "From Iconoclasm to the Splendour of the Macedonian and Komnenian Dynasties".

κς
5

Γυναζιειδαε

π/
χειατηεψθ

τ τ
ΕΚ κα ματ

μλχορησαμ

τωμμάμ

νθλοσκυδ

ταιλατομαρ

σινθμάμ + ,

28

Δευτέρα • Monday

29

Τρίτη • Tuesday

30

Τετάρτη • Wednesday

Ανδρέου Αποστόλου του Πρωτοκλήτου

01

Πέμπτη • Thursday

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ • DECEMBER

02

Παρασκευή • Friday

03

Σάββατο • Saturday

04

Κυριακή • Sunday

Βαρβάρας Μεγαλομάρτυρος

Πρωτόγραμμα με χρυσό και πολύχρωμη άνθινη διακόσμηση από πολυτελές χειρόγραφο ευαγγέλιο με περικοπές των τεσσάρων ευαγγελίων (ευαγγελιστάριο), τέλη 11ου-αρχές 12ου αι. Τα νεότερα χρόνια φυλασσόταν στον μεταβυζαντινό ναό του Αγίου Αθανασίου, αίθουσα 4 «Από την Εικονομαχία στη λάμψη των Μακεδόνων και των Κομνηνών».

Initial letter with gold and polychrome floral ornamentation, from a splendid manuscript Lectionary, late 11th-early 12th c. In later times it was kept in the post-Byzantine church of Aghios Athanasios, Room 4 "From Iconoclasm to the Splendour of the Macedonian and Komnenian Dynasties".

05

Σάββα του Ηγιασμένου

Δευτέρα • Monday

06

Νικολάου Αρχιεπισκόπου

Τρίτη • Tuesday

07

Τετάρτη • Wednesday

08

Πέμπτη • Thursday

09

Σύλληψης Αγίας Άννης

Παρασκευή • Friday

10

Σάββατο • Saturday

11

Κυριακή • Sunday

Ο Χριστός ξαπλωμένος στο σεντόνι, πλαισιωμένος από Αγγέλους, Τροχούς Σεραφείμ και Χερουβείμ και στις γωνίες τα σύμβολα των Ευαγγελιστών. Χρυσοκέντητος μεταξωτός «επιτάφιος της Θεσσαλονίκης», αρχές 14ου αι. που τα νεότερα χρόνια φυλασσόταν στον μεταβυζαντινό ναό της Παναγούδας. Αίθουσα 7 «Το Λυκόφως του Βυζαντίου 1204-1453».

Christ lying on a sheet, surrounded by Angels, Thrones, Seraphim and Cherubim, and in the corners the symbols of the Evangelists. Gold-embroidered silk "epitaphios of Thessaloniki", early 14th c., which in later years was kept in the post-Byzantine church of Panagouda. Room 7 "The Twilight of Byzantium. 1204-1453".

12

Σπυρίδωνος Τριμυθούντος του Θαυματουργού

Δευτέρα • Monday

13

Τρίτη • Tuesday

14

Τετάρτη • Wednesday

15

Ελευθερίου Ιερομάρτυρος

Πέμπτη • Thursday

16

Παρασκευή • Friday

17

Δανιήλ Προφήτου

Σάββατο • Saturday

18

Κυριακή • Sunday

Λυπηρά, μικρές εικόνες με την Παναγία και τον Ιωάννη τον Ευαγγελιστή, που πλαισίωσαν τον Εσταυρωμένο στην κορυφή ξυλόγλυπτου τέμπλου. Πιθανόν έργα του Θηβαίου ζωγράφου, Φράγγου Κατελάνου. Τα νεότερα χρόνια φυλασσόταν στον μεταβυζαντινό ναό του Αγίου Αθανασίου, μέσα 16ου αι., αίθουσα 10 «Το Βυζάντιο μετά το Βυζάντιο. Η βυζαντινή κληρονομιά στους χρόνους μετά την Άλωση. 1453-19ος αι.».

Small icons of the Virgin Mary and St John the Evangelist (*lypera*), which framed Christ Crucified on the top of a carved wooden templon. Probably the work of the Theban painter Frangos Katelanos. In later years they were preserved in the post-Byzantine church of Aghios Athanasios, mid 16th c., Room 10 "Byzantium after Byzantium. The Byzantine Legacy in the years after the Fall. 1453-19th c."

19

Δευτέρα • Monday

20

Τρίτη • Tuesday

21

Τετάρτη • Wednesday

22

Πέμπτη • Thursday

23

Παρασκευή • Friday

24

Σάββατο • Saturday

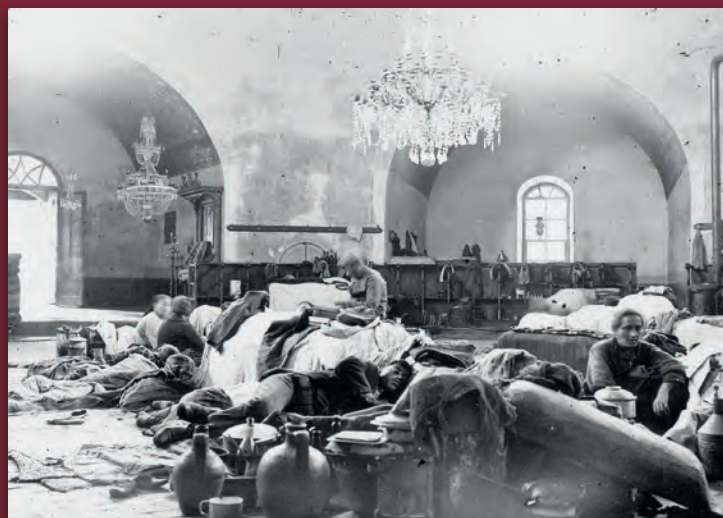
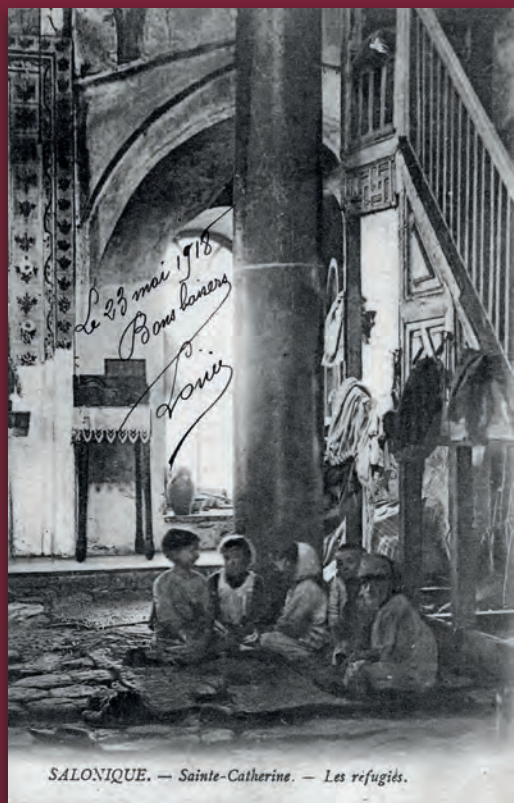
25

Κυριακή • Sunday

*Ιγνατίου Θεοφόρου**Αναστασίας Φαρμακολύτριας**Ευγενίας Οσιομάρτυρος**Η Γέννησις του Χριστού*

Η Κοίμηση του Αγίου Νικολάου, σπάραγμα τοιχογραφίας από τον Άγιο Νικόλαο Τρανό, 18ος αι., αίθουσα 10 «Το Βυζάντιο μετά το Βυζάντιο. Η βυζαντινή κληρονομιά στους χρόνους μετά την Άλωση. 1453-19ος αι.». Στον μεγαλοπρεπή μεταβυζαντινό ναό - που κτίστηκε στα ερείπια πιθανόν παλαιοχριστιανικού ναού και καταστράφηκε στην πυρκαγιά του 1917 - τελέστηκε η δοξολογία για την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης το 1912.

The Dormition of St Nicholas, fragment of a wall-painting from Aghios Nikolaos Tranos, 18th c., It was in that magnificent post-Byzantine church, which was built over the ruins of a probably Early Christian church but destroyed by the Great Fire of 1917, that the Te Deum for the Liberation of Thessaloniki in 1912 was celebrated. Room 10 "Byzantium after Byzantium. The Byzantine Legacy in the years after the Fall. 1453-19th c."

26

Σύναξη της Θεοτόκου

Δευτέρα • Monday

27

Στεφάνου Πρωτομάρτυρος

Τρίτη • Tuesday

28

Τετάρτη • Wednesday

29

Πέμπτη • Thursday

30

Παρασκευή • Friday

31

Σάββατο • Saturday

01

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2023

Κυριακή • Sunday

Ο ναός της Αγίας Αικατερίνης, η Αγία Σοφία, η Ροτόντα και η Παναγία Αχειροποίητος, ως χώρος στέγασης προσφύγων των πολεμικών συρράξεων των αρχών του 20ου αι. και πυροπαθών, ψηφιακά αντίγραφα ταχυδρομικών δελταρίων συλλογής Jean-Pierre Grélois, Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού.

Aghia Aikaterini, Aghia Sophia, the Rotonda and Panaghia Acheiropoietos, as shelters for refugees created by the wars and conflicts of the early 20th c. and homeless from the great fire, digital copies of post cards from the Jean-Pierre Grélois Collection, Museum of Byzantine Culture.

The desk diary “Museum, monument, memory. The collections of the Museum of Byzantine Culture and the monuments of Thessaloniki” was printed by the Association of “Friends of the Museum of Byzantine Culture” in December 2021 in 600 copies.

Texts-Editing

Dr Antigoni Tzitzibassi

Conservation of artworks

Giannis Albantis, Lazaros Apokatanidis, Kostas Chatzikonstantinou, Nikos Chatzopoulos, Rena Cheimonidou, Dimitra Drosaki, Mimis Eudoxios, Androniki Foutsitzoglou, Vaios Ganitis, Vasiliki Georgopoulou, Giorgos Gousias, Elektra Karagiannidou, Eleni Koioy, Giorgos Konstantinidis, Andreas Kontses, Vasiliki Kostopoulou, Dr Dimitra Lazidou, Evangelia Matiou, Kyriakos Mathios, Magdalini Mouratidou, † Anastasia Nisiantsi, Polyxeni Palousi, Athanasios Palousis, Elpida Papadopoulou, Vasilis Siatis, Maria Sotiropoulou, Giorgos Stylianidis, Anna Tsami, Giorgos Tsekmes, Nikolaos Tsigaras, Vasilis Tsimpoukidis, Tilemachos Zioutas

Drawings

Dr Despina Makropoulou

Dr Antigoni Tzitzibassi

Theodoros Zontanos

Photographs

Giorgos Fafalis, Thanos Kartsoglou, Orestis Kourakis,

† Makis Skiadaresis, Nikos Tsiokas, Stamatis

Zoumpourtikoudis

English translation

Janet Koniordos

Design

Dimitris Milosis

Production

MOUGOS - COMMUNICATION IN PRINT

Warm thanks to the collector Jean-Pierre Grélois for his generous granting of archival material in digital form from his private collection.

Το λεύκωμα-ημερολόγιο «Μουσείο, μνημείο, μνήμη. Οι συλλογές του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού και τα μνημεία της Θεσσαλονίκης» εκδόθηκε από το Σωματείο των «Φίλων του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού» και τυπώθηκε σε 600 αντίτυπα τον Δεκέμβριο του 2021.

Κείμενα-Επιμέλεια

Δρ Αντιγόνη Τζιτζιμπάση

Συντήρηση έργων

Γιάννης Αλμπάντης, Λάζαρος Αποκατανίδης, Βάιος Γανίτης, Βασιλική Γεωργοπούλου, Γιώργος Γούσιος, Δήμητρα Δροσάκη, Μίμης Ευδόξιος, Τηλέμαχος Ζιούτης, Ηλέκτρα Καραγιαννίδου, Ελένη Κόιου, Ανδρέας Κοντσές, Γιώργος Κωνσταντινίδης, Βασιλική Κωστοπούλου, Δρ Δήμητρα Λαζίδου, Κυριάκος Μαθιός, Ευαγγελία Μάτιου, Μαγδαληνή Μουρατίδου, †Αναστασία Νησιάντση, Αθανάσιος Παλούσης, Πολυξένη Παλούση, Ελπίδα Παπαδοπούλου, Βασίλης Σιάτης, Γιώργος Στυλιανίδης, Μαρία Σωτηροπούλου, Άννα Τσάμη, Γιώργος Τσεκμές, Νικόλαος Τσιγάρας, Βασίλης Τσιμπουκίδης, Ανδρονίκη Φουτσιτζόγλου, Κώστας Χατζηκωνσταντίνου, Νίκος Χατζόπουλος, Ρένα Χειμωνίδου

Σχέδια

Θεόδωρος Ζωντανός

Δρ Δέσποινα Μακροπούλου

Δρ Αντιγόνη Τζιτζιμπάση

Φωτογραφίες

Σταμάτης Ζουμπουρτικούδης, Θάνος Καρτσόγλου, Ορέστης Κουράκης, †Μάκης Σκιαδαρέσης, Νίκος Τσιόκας, Γιώργος Φαφαλής

Αγγλική μετάφραση

Janet Koniordos

Σχεδιασμός

Δημήτρης Μπλώσης

Παραγωγή

ΜΟΥΓΚΟΣ - ΕΝΤΥΠΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Θερμές ευχαριστίες στον συλλέκτη Jean-Pierre Grélois για τη γενναιοδωρή παραχώρηση σε ψηφιακή μορφή, αρχειακού υλικού από τη συλλογή του.

FRIENDS OF THE MUSEUM OF BYZANTINE CULTURE

The association of “Friends of the Museum of Byzantine Culture” was founded in 1988, immediately after construction work on the Museum began. It is thus the only association of friends that started its activity, contributing to the Museum collections’ recording and conservation, before the MBC’s official inauguration in 1994.

The association of Friends forms the link between the Museum and the general public, and its main aims are to provide the museum with moral and material support, assist in its running, help augment its collections, and raise public awareness regarding artefacts related with Byzantine history and art.

The Friends is a non-profit organisation recognised by the state and a member of the Hellenic Federation of Friends of Museums (EOSFIM). Through EOSFIM, it also belongs to the World Federation of Friends of Museums (WFFM).

The membership currently stands at over 1500 and continues to rise yearly.

Executive Committee

Panagiota Gourassa -Georgiadou, Chair

Michael Rokkos, Vice - Chair

Eliza Alexandridou, Vice - Chair

Athanasios Koukoravas, General Secretary

Magdalini Manoudi, Treasurer

Members: Nikolaos Galanis

Despoina Dalakoura - Karagiannidou

Polytimi Katsochi

Aikaterini Konstantinou

Anastasios Plastiras

Athina Sipitanou

Angeliki Strati

Stamatia Rovatsou

ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Το Σωματείο των Φίλων του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού ιδρύθηκε το 1988, αμέσως μετά την έναρξη κατασκευής του κτιρίου του Μουσείου. Είναι έτσι, ίσως, το μοναδικό Σωματείο Φίλων που άρχισε τη δράση του, συμβάλλοντας στην καταγραφή και συντήρηση των συλλογών του Μουσείου, πριν τα επίσημα εγκαίνιά του που έγιναν το 1994.

Το Σωματείο αποτελεί το συνδυαστικό κρίκο του Μουσείου με την κοινωνία, με κύριους στόχους την ηθική και υλική ενίσχυση του Μουσείου, τη συμπαράσταση στη λειτουργία του και στον εμπλουτισμό των συλλογών του καθώς και την ευαισθητοποίηση του ευρύτερου κοινού για τα έργα της βυζαντινής ιστορίας και τέχνης.

Αποτελεί μη κερδοσκοπικό σωματείο, αναγνωρισμένο από το κράτος, είναι μέλος της Ελληνικής Ομοσπονδίας Φίλων των Μουσείων (ΕΟΣΦΙΜ) και μέσω αυτής συμμετέχει στην Παγκόσμια Ομοσπονδία Φίλων των Μουσείων (FMAM).

Σήμερα τα μέλη του ξεπερνούν τα 1500 και συνεχίζουν να αυξάνονται κάθε χρόνο.

Διοικητικό Συμβούλιο

Παναγιώτα Γκουράσα - Γεωργιάδου, Πρόεδρος

Μιχάλης Ρόκκος, Α΄ Αντιπρόεδρος

Ελίζα Αλεξανδρίδου, Β΄ Αντιπρόεδρος

Αθανάσιος Κουκοράβας, Γεν. Γραμματέας

Μαγδαληνή Μανούδη, Ταμίας

Νικόλαος Γαλάνης, Μέλος

Δέσποινα Δαλακούρα - Καραγιαννίδου, Μέλος

Πολυτίμη Κατσώχη, Μέλος

Αικατερίνη Κωνσταντίνου, Μέλος

Αναστάσιος Πλαστήρας, Μέλος

Αθηνά Σιπητάνου, Μέλος

Αγγελική Στρατή, Μέλος

Μάτα Ροβάτσου, Μέλος

ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
MUSEUM OF BYZANTINE CULTURE

ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΦΙΛΩΝ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ASSOCIATION OF THE FRIENDS OF THE MUSEUM OF BYZANTINE CULTURE

